

INDHOLDSFORTEGNELSE

TIDSPLAN	2
VELKOMMEN TIL EKSKURSION 2022.	3
DEN TYSKE FLÅDES DELTAGELSE I WESERÜBUNG NORD 1940.	6
DEN NORSKE HÆR OG KAMPEN I NORGE 1940.	22
OSCARSBORG FÆSTNING.	27
NORSKE, ALLIEREDE OG TYSKE FLYAKTIVITETER I OG OMKRING NORGE I FORBINDELSE MED "FALL WESERÜBUNG – NORD" I 1940.	30
TRÆFNINGEN VED MIDTSKOGEN.	43
KAMPEN VED STRANDLYKKJA.	48
OBERST BIRGER KRISTIAN ERIKSEN.	50
GENERALMAJOR JACOB HVINDEN HAUG.	52
GENERALMAJOR CARL GUSTAV FLEISCHER.	53
DET SELVSTÆNDIGE NORGES FØDSEL.	56

Indlæg på ekskursionen

Admiral Tim Sloth Jørgensen (TSJ)
Kommandørkaptajn Morten Svinndahl (MS)
Oberst Erling Flebbe (EF)
Oberstløjtnant Arne Hansen (AH)
Kontorchef Lars Bærentzen (LB)
Oberstløjtnant Jan Kaare Christensen (JCK)

Tidsplan

Torsdag den 26. maj

10.30	Ankomst Gardermoen
11.30	Afgang til Drøbak (1½ time) I bussen: Om den tyske flådegruppe mod Oslo (TSJ)
13.50	Færge fra Drøbak til Oscarsborg Lunch i Havnekroa
15.00	Påvisning ved kanonbatteri og torpedobatteri (KK Svinndahl)
16.30	Den tyske og britiske flåde og søkampene (TSJ)
17.45	Færge til Drøbak
18.30	Indkvartering på hotel – Fri øvelse

Fredag den 27. maj

08.00	Afgang til Hamar (1½ time) I bussen: Om begivenhederne på Fornebu (EF)
09.30	Påvisning i Hamar (AH)
10.00	Afgang til Midtskogen (½ time)
10.30	Påvisning i Midtskogen (AH)
11.30	Afgang til Elverum (1/4 time)
12.00	Elverum Folkehøgskole: Regeringsmødet (JKC)
13.00	Lunch på Højskolen
14.00	Afgang til Strandlykkja (1 1/4 time)
15.15	Påvisning i Strandlykkja (JKC)
16.15	Afgang til Oslo
17.15	Ankomst til Oslo
19.30	Store Middag

Lørdag den 28. maj

09.30	Afgang til Fornebu (½ time)
10.00	Påvisning i Fornebu (EF)
10.30	Orientering "Hvad vidste vi før 9. april?" (LB)
11.00	Afgang til "Pier 31" (½ time)
11.30	Lunch på "Pier 31"
13.00	Afgang til Gardermoen (1½ time)
15.00	Ankomst til Gardermoen
16.50	Fly fra Gardermoen

Velkommen til ekskursion 2022.

DET MILITÆRE LÆSESELSKAB RENDSBORG

FORMANDEN

Kære ekskursionsdeltagere.

Jeg byder alle deltagere på Læseselskabets Ekskursion 2022 til Norge velkommen.

Den 9. april 1940 angreb Tyskland Danmark og Norge, og gjorde denne dato til en skelsættende dag for vore lande. Men hvor kampene i Danmark hurtigt blev indstillet, kæmpede nordmændene videre.

Der er store afstande i Norge, så vi må i praksis koncentrere os om området syd og nord for Oslo, hvor kampene 9-17. april fandt sted. Men i ekskursionsmappen findes de skriftlige indlæg, der tager os videre til flåde-, luft- og landkampene i Norskehavet, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Narvik.

Vi besøger fæstningen Oscarsborg, og får her orientering om begivenhederne den 9. april om morgenen, samt foredrag om flådekampene.

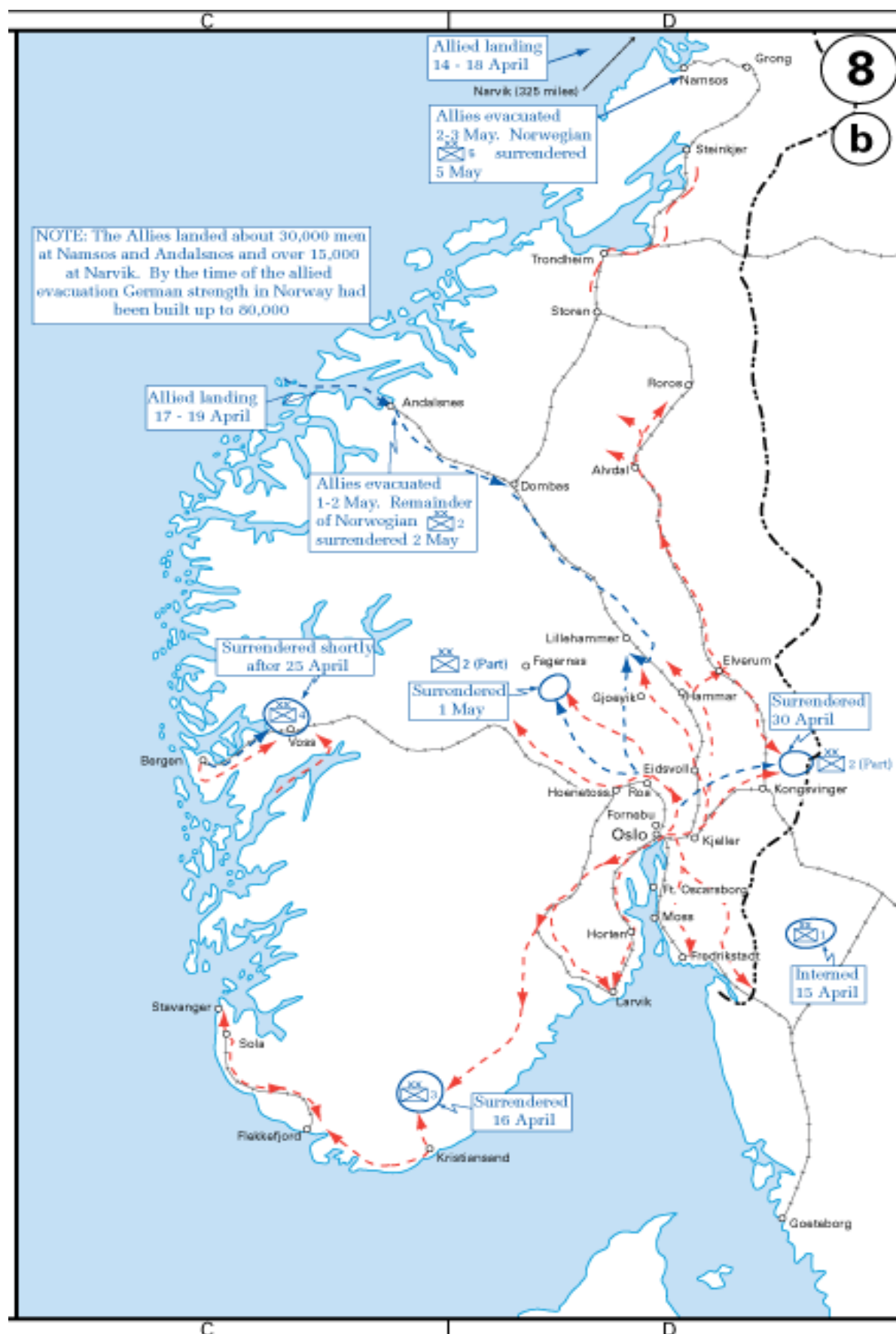
Næste dag følger vi Kongens og regeringens vej til Hamar og kampene i Midtskogen, inden vi er gæster på Folkehøgskolen i Elverum, hvor den endelige beslutning om at kæmpe videre blev taget. På hjemvejen påvises kampene 14. - 17. april om Strandlykkja ved Mjøsa Sø.

Før vor afrejse hjemad er vi på den gamle Fornebu Lufthavn, og beskæftiger os med de stærkt forsinkede tyske luftlandsætninger her den 9. april.

RIGTIG GOD TUR

JENS ERIK FRANDSEN

Den tyske flådes deltagelse i Weserübung Nord 1940.

Den 7. april 1940 kl 0300 samledes på den gamle ankerplads for den kejserlige tyske flåde Schillig-Reede ud for Wilhelmshaven de første enheder af den tyske flåde, der skulle indgå i angrebet på Norge fastsat til den 9. april om morgenen. Det var de enheder, der havde længst at sejle for at nå deres mål i invasionsplanen, nemlig Narvik og Trondhjem. Enhederne i styrken var under kommando af viceadmiral Lütjens og bestod af slagkrydserne Scharnhorst og Gneisenau, den tunge krydser Admiral Hipper samt 14 destroyere. Ombord på Hipper var der 900 soldater fra hæren og flyvevåbnet og på hver af de 14 destroyere ca. 200 soldater. Dette var dog ikke de første enheder, der forlod tysk havn for at deltage i invasionen. Det skete allerede den 3. april kl. 0200, hvor tre transportskibe forlod Hamborg med retning mod Narvik, og den 6. april om aftenen forlod det ombyggede hvalfangerskib Jan Wellem "Basis Nord", der var det tyske støttepunkt ved Murmansk (Tyskland havde på dette tidspunkt en samarbejdsaftale med Sovjetunionen) ligeledes med mål i Narvik. Endelig var de tyske U-både, der skulle deltage i operationen, allerede begyndt afsejling fra tysk havn den 31. marts.

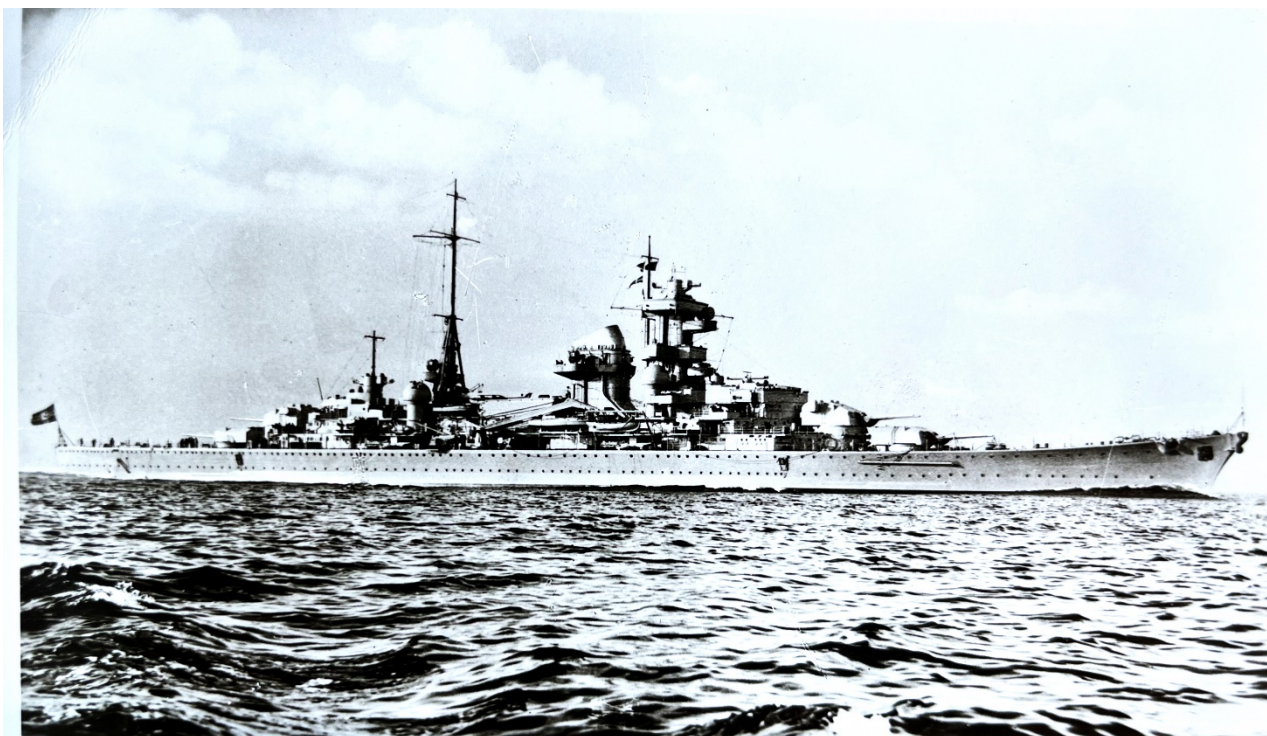
Weserübung Nord var hermed i gang. En operation, der havde sin grundtanke helt tilbage fra 1. Verdenskrig, og som i efteråret og vinteren 1939/40 blev diskuteret voldsomt i både tyske militære og politiske kredse. Tyskerne havde desperat brug for den svenske jernmalm til krigsindustrien, og den kunne kun udskibes fra Narvik i Norge om vinteren. Herudover var man bange for at blive lukket inde i Østersøen af de allierede, og endelig havde man behov for U-bådsbaser uden for Nordsøen for bedre at kunne ramme skibsfarten i Atlanterhavet. Admiral Raeder, den tyske flådechef, var en stor fortaler for Weserübung Nord, selv om invasionen var ekstrem risikabel, da den langt stærkere engelske flåde, støttet af den franske, havde masser af muligheder for at angribe og ødelægge hele planen. Den tyske hær var stærk modstander af invasionsplanerne. Hæren var nervøs for enhver ting, der kunne flytte fokus og dermed enheder, fra hovedindsatsen mod Frankrig, og her skal man huske på, at hovedparten af de højere officerer havde deltaget i 1. Verdenskrig, hvor man var blevet låst fast i Nordfrankrig og Belgien. Man startede derfor med en mindre planlægningstab den 13. januar 1940, der skulle planlægge en eventuel invasion. Den 27. januar fik planen navnet "Weserübung", og den 21. februar blev general Falkenhorst udnævnt som chef for planlægningen og eventuelt senere invasion. Først den 2. april fastsætter Hitler invasionstidspunktet til den 9. april kl. 0415.

Operationen var set med tyske øjne meget risikabel. Dette ses klart af den situationsrapport den tyske admiral Carls, chef for Marinegruppe Ost, havde

udsendt den 7. april om aftenen: "Die Gesamtbeurteilung geht dahin, dass der wesentlichste Teil der Aufgabe bei rücksichtslosem Einsatz und hemmungslosem Draufgehen gelingen kann und daher gelingen wird. Das Risiko ist sowohl bei ihm wie vor allem beim zweiten Teil, der Rückkehr, gross. Verluste werden eintreten. Angesichts der Bedeutung des Gesamteinsatzes sind sie auch dann nicht zu hoch, wenn der grösste Teil der Überwasserstreitkräfte verloren wird. Mit einem Verlust etwa der Hälfte aller eingesetzten Streitkräfte wird von vornherein zu rechnen sein, wenn nicht aussergewöhnliche glückliche Umstände sowohl die norwegiske wie die engliske Aktivität ausschalten." Dette skulde senere vise sig at passe meget godt. Hele den tyske flåde blev indsat i operationen, og her menes alt! Artilleriskoleskibe, skoleubåde blev indsat, lommeflagskibet Lützow, der havde problemer med hjælpemotorerne, blev fastholdt i operationen men flyttet fra Trondhjem til Oslo, så turen blev kortere. Den tunge krydser Blücher var netop blevet færdigbygget, men ikke fuldt færdiguddannet, men deltog alligevel. Små enheder som minestrygere og motortorpedobåde deltog også.

Den overordnede plan for invasionen var, at man på samme tid den 9. april kl 0415 ville gå i land samtidig på 6 forskellige lokationer: Oslo, Kristianssand (herunder detachement til Arendal), Egersund, Bergen, Trondhjem og Narvik. Håbet var, at man ville komme en allieret invasion i forkøbet, samt at hele operationen ville foregå fredsommeligt, og at nordmændene ville overgive sig hurtigt. At dette var planen, kan ses af flere forskellige ting, herunder at de respektive troppeenheder ikke var særligt store, og måske ikke mindst af, at selv om hærenhederne havde meget begrænset størrelse grundet den lille kapacitet i flådeenhedernes mulighed for at have tropper med, så var der alligevel blevet plads til 50-80 mands musikkorps i næsten alle de forskellige invasionsområder. Krigsskibsgruppe 5 havde Oslo som mål. Gruppen bestod af den tunge krydser Blücher, lommeflagskibet Lützow, den lette krydser Emden, samt torpedobådene Möwe, Albatros og Kondor, 8 minestrygere samt et par mindre både. Styrken havde ca. 2.100 soldater ombord, herunder både hærenheder, stabselementer, flyvevåbenseenheder og marineartillerister til besættelse af kystforterne. Alene Blücher havde over 800 mand ombord samt hærmateriel og ammunition. Et af problemerne viste sig her senere at være, at bl.a. hærammunitionen var blevet placeret oven over panserdækket, hvor den var nem at komme til, når man skulle i land, men til gengæld også medførte en betydelig risiko, hvis skibet blev beskudt. Den 8. april kl 19 blev gruppen angrebet af en fjendtlig ubåd ved Skagen, men ingen træffere. Meget tidligt om morgenen den 9. april sejlede gruppen ind i Oslofjorden og blev anråbt af den norske vagtbåd Pol III, der derefter skød varselsskud og forsøgte at stoppe en af de tyske torpedobåde. Pol III meldte også sine observationer over radioen. Den tyske torpedobåd Albatros beskød og sænkede herefter den norske vagtbåd og samlede 14 overlevende op. Kort efter blev den tyske gruppe igen anråbt og projektører blev tændt samt varselsskud affyret fra kystforterne på Rauøy og Bolaerne. Sigten blev imidlertid hurtigt dårlig og det lykkedes enhederne at komme igennem den yderste

fortrække uden problemer. Herefter blev de første delelementer af den tyske styrke sendt mod deres mål, det var minestrygere med soldater mod forterne på Rauøy og Bolaerne, samt 2 torpedobåde og minestrygere mod den norske flådes hovedbase Horten. Hovedstyrken fortsatte ind gennem Oslofjorden med Blücher forrest, og styrkens position blev løbende rapporteret af nordmændene. Kl. 0400 nærmede styrken sig den smalleste del af Oslofjorden ved Drøbak, hvor fæstningen Oskarsborg lå. Oskarsborg bestod af flere dele, dels et hovedbatteri på 3 stk 283 mm kanoner samt flere mindre kanoner og et skjult torpedobatteri. På landsiden over for selve fæstningen lå flere mindre forter med 150 mm og 57 mm kanoner. Alle forterne havde kun begrænset fredstidsbemanding, så på selve Oskarsborg valgte chefen, oberst Eriksen, kun at bemande to af de store kanoner samt bruge kokke og alt andet til rådighed værende personel til at bringe ammunition frem. Eriksen måtte også personligt sikre, at kanonerne blev ladet og senere affyret, da flere af hans underordnede nægtede at gøre dette uden skriftlige ordrer. Kl. 0415 illuminerede Oscarsborg de tyske skibe med projektører, men tyskerne åbnede ikke ild, da de stadig håbede at kunne gennemføre en fredelig besættelse. Kl. 0421 beordrede Eriksen åbning af ilden med virkningsskydning fra første skud. Afstanden var omkring 1000 meter, men nordmændene sigtede højt, da man ville ramme overbygningen. Begge skud ramte Blücher, det ene højt i nærheden af broen, det andet flyhangaren længere agterude. Det sidstnævnte skud fik flyet i hangaren samt tilhørende benzin og opbevaret hærammunition til at gå i brand, hvorefter ilden hurtigt bredte sig. Blücher beskød herefter hurtigt Oskarsborg og Eriksen opgav at skyde flere gange og bragte sine mænd i sikkerhed. Men forterne på landsiden af fjorden åbnede nu ild med 150 mm og 57 mm. Der var adskillige træffere på Blücher, der dels fik brandene til at brede sig og dels forårsagede nye skader, herunder at den direkte forbindelse til roret blev ødelagt, så der primært skulle styres med skruerne. Efter ca 3 minutters norsk beskydning var Blücher nået forbi forterne. Lützow lå ca 600 meter efter Blücher, og åbnede ild med 150 mm kanonerne så snart nordmændene åbnede ild. Lützow prøvede også at åbne ild med det forreste tårn med de tre 28 cm kanoner, men inden man nåede det blev skibet ramt af tre 150 mm granater, hvoraf 1 ramte det forreste kanontårn og satte tårnet ud af drift. De to øvrige træffere forårsagede brande, der dog hurtigt blev slukket. Lützows chef besluttede herefter at trække sig tilbage, da skibet fortsat var under beskydning og han ikke havde overblik over, hvad der var sket med Blücher. Blücher fortsatte i mellemtiden op forbi Oscarsborg fæstning, og kom derved tæt forbi det norske torpedobatteri, som tyskerne ikke kendte eksistensen af. Batteriet skød to torpedoer, der begge traf på den korte afstand. Den ene torpedo traf lige foran midten af skibet og den anden længere agterude. Ingen af disse to træffere truede umiddelbart med at sænke skibet, men vandet steg i maskinrummet, og man var nødt til at ankre for ikke at drive på land. Imedens spredte ilden fra de øvrige brande sig, og herunder primært fra hangarbranden. Denne brand blev yderligere forstærket af den eksploderende hærammunition og efterhånden også af skibets egen ammunition til 105 mm kanonerne i nærheden. Herudover var der kaos ombord, dels var besætningen ny og ikke særlig øvet, dels var der mange

Den tunge krydser Blücher

ekstra soldater ombord, der ikke vidste, hvad de skulle gøre, og endelig var mange af brandslangerne blevet ødelagt af den eksploderende håndvåbenammunition, der perforerede slangerne. Kl. 0530 eksploderede et af 105 mm magasinerne, og det beseglede skibets skæbne. kl. 0600 blev der givet ordre til at forlade skibet, og kl. 0622 sank skibet med et tab på ca 320 mand og ca 1300 overlevende, da skibet sank kun ca 500 meter fra land. Lützow og Emden opgav herefter at passere forterne ved Oscarsborg og satte i stedet tropperne i land ved byerne Son og Moss lidt længere ude i Oslofjorden.

Tropperne fik ordre om at erobre kystforterne ved Oscarsborg fra land. Senere den 9. april vendte Lützow tilbage og beskød Oscarsborg fæstning med omkring 27 stk. 28 cm granater, hvorefter man vendte tilbage til Horten. Først den 10. april om formiddagen lykkedes det Lützow og Emden at komme helt op til Oslo og ilandsætte deres forsyninger til hærenhederne. Så det blev ikke hærenhederne fra de tyske krigsskibe, der kom til at lede besættelsen af den norske hovedstad, hvilket potentielt kunne have givet et helt andet udfald af invasionen, såfremt nordmændene havde ageret anderledes end de gjorde. Allerede om aftenen den 10. april satte Lützow kurs tilbage mod Tyskland, men nord for Skagen observerede man på radaren en engelsk ubåd på overfladen. Lützow forsøgte at undvige, men manøvreren lykkedes ikke, så ubåden Spearfish affyrede seks torpedoer mod Lützow, hvoraf en ramte i agterenden af skibet. Mindre tyske skibe kom hurtigt til hjælp, og det lykkedes Lützow at nå tysk havn den 14. april.

Krigsskibsgruppe 4 havde Kristiansand og Arendal som mål. Gruppen bestod af den lette krydser Karlsruhe, de tre torpedobåde Luchs, Seeadler og Greif samt torpedobådstenderen Tsingtau og 7 motortorpedobåde. Kl 0030 den 9. april samledes styrken ud for Kristiansand og Greif, der havde en separat opgave med at ilandsætte enheder i Arendal blev detacheret. Greif gennemførte operationen i Arendal uden problemer og uden modstand og mødte derefter den øvrige styrke i Kristiansand. Kl 0345 begyndte hovedstyrken indsejlingen mod Kristiansand i tyk tåge. Tågen var så tæt, at den umuliggjorde sejlads ind i fjorden, og man måtte afvente indtil tågen lettede omkring kl 0500. Den tyske styrke formodede derfor, at overraskelsesmomentet var gået tabt. Man ilandsatte derfor hærenheder for at prøve at tage kystforterne fra landsiden. Flådestyrken fortsatte herefter mod byen og kl 0532 blev man beskudt fra fortet Odderøe på 7 km afstand. Dette medførte, at man vendte rundt, da man bedømte, at det var for farligt at fortsætte. kl 0555 prøvede man igen, da 5 tyske bombefly kort forinden havde bombet kystforterne, og samtidig var Karlsruhes fly lettet for at hjælpe med at lede artilleriilden fra skibet mod fortene. Dette lykkedes heller ikke, og skibene vendte rundt endnu en gang. Efter endnu et mislykket forsøg ved 7-tiden afventede man støtte fra det tyske flyvevåben. Denne kom ved 0830-tiden, men grundet tåge lykkedes det først skibene at komme ind til byen efter middag, hvor kystforterne var blevet besat af tyske enheder. Ved 16-tiden var byen besat, og samtidig ankom 3 tyske transportskibe med yderligere materiel og soldater. Operationen var lykkedes trods problemer. Allerede omkring kl 18 den 9. april begyndte gruppen tilbagesejladsen til Tyskland, men da man var kommet i åben sø ved 19-tiden blev Karlsruhe angrebet af den engelske Ubåd Truant. 1 torpedo ramte skibet næsten midtskibs og alt maskineri faldt ud. Skibet fik hurtigt slagside og vandet steg hurtigt i hele 6 vandtætte sektioner. Omkring kl. 20 besluttede man at forlade skibet, og besætningen gik ombord på de to ledsagende torpedobåde. Kl. ca 22 sank Karlsruhe efter at chefen havde beordret en tysk torpedobåd til at sende yderligere to torpedoer ind i skibet.

Krigsskibsgruppe 6 havde Egersund som mål. Gruppen bestod af 4 minestrygere med ca 200 soldater ombord. Egersund var vigtig, fordi byen lå i nærheden af flyvepladsen Sola ved Stavanger, som tyskerne ville besætte fra luften. Man frygtede imidlertid en engelsk landgang ved Egersund, og ville derfor besætte byen. Den tyske styrke var imidlertid kommet fra hinanden undervejs mod Egersund, så kun to minestrygere var fremme ved byen kl. 0415. De fortsatte imidlertid efter planen og overraskede fuldstændig nordmændene. Byen og en norsk torpedobåd blev erobret uden et skud. De to sidste minestrygere ankom kort efter, og allerede 0557 kunne alle fire minestrygere igen forlade Egersund med kurs mod Kristiansand.

Krigsskibsgruppe 3 havde som mål Bergen. Gruppen bestod af de to lette krydsere Köln og Königsberg, artilleriskoleskibet Bremse, torpedobådene Leopard og Wolf, torpedobådstenderen Karl Peters og 5 motortorpedobåde. Ombord havde enhederne ca 1.900 mand fra hæren og kystartilleriet. Den tyske chef for styrken var meget opmærksom på, at Bergen var det område, der lå tættest på England, og at man derfor hurtigt kunne risikere engelsk indgriben i operationen, hvorfor

det var vigtigt at undgå at komme tæt på Bergen i de lyse timer. Dette viste sig også at være rigtigt. Ved 17-tiden den 8. april var styrken kun ca 60 sømil fra en engelsk styrke på 2 krydsere og 15 destroyere, der dog var på vej nordover. Den 9. april kl. 0100 sejlede styrken ind i Korsfjorden. Styrken blev anråbt et par gange, men uden at der skete mere. Kl. 0330 ilandsatte man hærenheder for at tage kystbatterierne fra landsiden. Tidsplanen umuliggjorde dog, at man kunne afvente en erobring af forterne, så man fortsatte ind i Byfjorden kl. 0415, hvorefter man blev beskudt af forterne. Köln og torpedobådene kom forbi uden problemer, men Bremse fik 2 stk træffere fra 21 cm kanoner og Königsberg fik 3 træffere fra 21 cm kanoner før de var forbi og uden for rækning. Kl. 0520 havde man ilandsat tropperne, der indtog byen uden videre modstand, men kl. 0606 beskød Sandvikenfortet Köln med adskillige 24 cm skud. Köln svarede hurtigt igen, og kl. 0735 var Sandviken og kort efter også de øvrige forter besat. Det viste sig nu, at Königsberg var så beskadiget, at skibet måtte afvente et par dages reparationer, før det kunne vende hjem mod Tyskland. Köln og torpedobådene afsejlede derfor mod Tyskland uden Königsberg allerede den 9. april. Den 10. april om morgenen angreb engelske bombefly fra Scapa Flow Königsberg i havnen, og bombeflyene fik adskillige træffere ind, hvilket medførte voldsomme brande og eksplosioner og ultimativt førte til sænkningen af skibet. Dette var på det tidspunkt det største krigsskib sænket af fly. Köln lykkedes senere med at komme tilbage til Tyskland.

Krigsskibsgruppe 2 havde som mål Trondhjem. Gruppen bestod af den tunge krydser Admiral Hipper og 4 destroyere med i alt ca 1.800 ekstra soldater ombord, ca 1.000 på Hipper og ca 200 på hver destroyer. På det første lange stykke fra Tyskland mod Trondhjem sejlede gruppe 2 sammen med gruppe 1, de ti destroyere, der skulle til Narvik samt Scharnhorst og Gneisenau. Den samlede hovedgruppe af tyske skibe havde en strækning på ca. 1.200 km, hvor man var stærkt udsat for muligheden af et angreb fra den voldsomt overlegne engelske flåde, der ovenikøbet fik hjælp fra franske enheder. Hemmeligholdelse af de tyske bevægelser sammenkoblet med dårligt vejr i form af regn og blæst var den sikring tyskerne kunne få. Allerede om formiddagen den 7. april få timer efter afsejlingen fra Tyskland blev styrken imidlertid observeret af et engelsk overvågningsfly. Lidt over middag samme dag blev styrken angrebet med bomber af 12 engelske fly, der dog kun opnåede et par nær-missere. Senere på dagen blev styrken adskillige gange observeret af fjendtlige fly, og der var også stærk signaltrafik, der kunne indikere, at englænderne var ved at forberede flådeoperationer.

Ved afgang fra Tyskland havde den tyske flådechef viceadmiral Lütjens regnet med en modstander, der kunne råde over 5-7 slagskibe, 14 krydsere, 1-2 hangarskibe og 25-30 destroyere. Den tyske flådestyrke passerede det smalleste stykke mellem Shetlandsøerne og Bergen i de mørke timer. Den sydvestlige vind tiltog og det blev næsten umuligt for de tyske destroyere at holde farten på 26 knob og samtidig holde formationen. Der var flere tilfælde af nærkollisioner, enheder der svingede op til 90 grader fra kursen og krængninger på over 50 grader. Farten blev sat ned til 22 knob, men der var svære skader på næsten alle destroyere, og meget hærudstyr, der var surret på dækket blev skyllet overbord,

og 10 mand forsvandt i havet. Kl. 0715 den 8. april meldte destroyeren Hans Lüdemann, der var kommet bagud, om en langsomtsejlende fjendtlig destroyer på modsat kurs. Det viste sig at være den engelske destroyer Glowworm, og Hans Lüdemann prøvede at bluffe sig igennem ved at morse, at man var den svenske destroyer Göteborg. Det lykkedes dog ikke helt, så den engelske destroyer beskød på 8 km afstand den tyske destroyer indtil de forsvandt fra hinanden. Lidt senere fik Bernd von Arnim også øje på Glowworm, der kom på modsat kurs. Bernd von Arnim åbnede ild på 6.000 m og Glowworm besvarede ilden. Bernd von Arnim fik besked fra eskadrechefen om at undgå kamp og prøvede at slippe væk ved at sætte farten op til 33 knob. Dette medførte imidlertid omfattende søskader på skibet, da forskibet kom helt under vand og maskineriet fik skader, der begrænsede topfarten til 27 knob. 2 mand blev også skyllet overbord. I mellemtiden var Hipper, der lå længere nordpå, blevet detacheret af flådechefen til at vende rundt og hjælpe de tyske destroyere. Kl. 0859 havde Hipper fået kontakt til Glowworm og åbnede ild på 9.000 m afstand med 20,3 cm kanonerne. Afstanden faldt hurtigt og Glowworm blev ramt i overbygningen i anden eller tredje salve fra Hipper. Glowworm affyrede nu flere torpedoer, der dog ikke ramte Hipper, og forsøgte herefter at gemme sig i et udlagt røgslør. Kl. 0910 kom Glowworm ud af røgsløret meget tæt på Hipper. Den engelske destroyer forsøgte endnu en gang med torpedoer, der også nu ramte forbi. Afstanden var nu nede på 800 meter og Hipper beskød Glowworm kraftigt med 20 mm ild, der tvang besætningen ned i skibet, og samtidig prøvede Hipper at holde stævnen mod Glowworm, så man ikke var så udsat for torpedoer. Dette medførte så, formentlig fordi Glowworm ikke længere kunne styre skibet, at skibene tørnede sammen. Glowworm ramte Hipper på styrbord bov, blev trykket næsten under vandet, men rev under passagen af Hipper en ca 40 meter lang flænge i siden på Hipper, så skibet tog ca 500 tons vand ind og fik 4 graders slagside til styrbord, men ingen alvorlige skader der umiddelbart påvirkede kampevnen. Glowworms kedler eksploderede og skibet sank hurtigt. 40 englændere blev reddet af Hipper. Efter denne aktion samledes gruppe 2 skibene hurtigt og satte kurs mod Trondhjem. En af de mere specielle hændelser efter Glowworm affæren var, at Hippers chef kommandør Heye senere sendte et brev til det engelske krigsministerium, hvor han anbefalede at chefen for Glowworm posthumt blev tildelt en medalje for sin indsats i kampen med Hipper. Gruppe 2 var i god tid til at nå målet i Trondhjem og gruppen sejlede derfor forskellige kurser ud for kysten for at afpasse det rigtige ankomsttidspunkt. I dette tidsrum blev gruppen rapporteret af et engelsk Sunderland fly, der dog rapporterede et slagskib, 2 krydsere og 2 destroyere på vestlig kurs. Denne melding passede fint ind i det engelske admiralitets generelle opfattelse af, hvad der var ved at ske, nemlig et tysk gennembrud ud i Atlanten for at føre handelsskibskrig. Denne grudopfattelse var så stærk, at man efterfølgende kan se, at englænderne overså alle de mange signaler, der indikerede, at noget helt andet, nemlig en invasion af Norge var undervejs. Den engelske ledelse kunne overhovedet ikke forestille sig, at tyskerne ville kaste sig ud i en så risikabel operation i områder, der var totalt domineret af den engelske flåde og flyvevåben. Herudover havde man selv to operationer i gang i samme område, nemlig dels en minelægning flere steder i norsk territorialfarvand den 8. april, og dels en troppelandsætning i Narvik-området. Tropperne til

landsætningen var allerede ombord på engelske krydsere i engelsk havn, da den tyske fremmarch tonede frem, og det førte til, at man i al hast ilandsatte tropperne igen i vild uorden, hvilket nogle dage senere havde den konsekvens, at da man ilandsatte de samme tropper i Norge efter den tyske invasion, var materiel, udstyr og tropper blevet mixet totalt op, så det forkerte udstyr kom med de forkerte troppeenheder. Royal Navy fortsatte med at disponere sine enheder med henblik på at undgå et udbrud til Atlanten af tyske indtil efter den tyske invasion havde fundet sted, så den tyske invasion af Norge kom som en total overraskelse for englænderne.

Den 8. april 1940 begyndte den tyske gruppe 2 med Hipper indløbet igennem Frohavet mod Trondhjem med 25 knob. Gruppen blev anråbt både af vagtbåde og kystbatterier men meldte tilbage, at man "havde befaling fra regeringen om at gå til Trondhjem, ingen fjendtlige hensigter", hvilket gjorde nordmændene usikre, så først da de tyske skibe sejlede ind i inderfjorden ved Hysnes batteriet åbnede nordmændene ild med 3 skud, hvilket Hipper besvarede med 8 20,3 cm skud. Den tyske beskydning umuliggjorde videre skydning fra Hysnes, da alt blev indhyllet i røg og støv, og kort derefter var de tyske enheder forbi de inderste forter og kunne anløbe selve Trondhjem og de øvrige landsætningspunkter. Besættelsen af Trondhjem forløb uden problemer, men det tog et par dage før man havde fuld kontrol med kystbatterierne, hvorfor den planlagte tilbagesejlads af de tyske flådeenheder først kunne planlægges til natten til 11. april. Hipper lykkedes med at komme tilbage til Tyskland den 12. april, men var næsten tom for olie med kun 123 tons tilbage, nok til toenhalv times sejlads med høj fart.

Den sidste gruppe i den tyske flådeinvasion var gruppe 1, der havde Narvik som mål. Gruppen bestod af 10 destroyere, alle næsten nye, da de var bygget mellem 1934 og 37. Hver destroyer havde 200 mand fra alpejægerne ombord. De tyske destroyere var næsten dobbelt så store som de fleste engelske, men havde næsten samme bevæbning, nemlig 5 127 mm kanoner. Kanonerne var lidt større end de engelske, hvilket betød, at granatvægten var ca 5 kg højere end de engelske, nemlig 50 lbs mod 61,5 lbs. Tyske destroyere havde herudover det problem, at man kun havde ca 100 skud pr. kanon, samt at sejladsrækkevidden var lille, hvilket betød, at skibene ville være næsten tomme for olie, når man nåede Narvik næsten 2.000 km fra Tyskland. De tyske torpedoer var mere anvendelige end de engelske, da man kunne vinkle torpedoerne efter skud, medens de engelske kun kunne skydes i en fastlåst tværskibs position, hvor man sigtede ved at dreje hele skibet og skyde på det rigtige tidspunkt. Det viste sig imidlertid under kampene ved Narvik, at de tyske torpedoer havde flere fatale fejl, der betød, at torpedoerne dels ikke sejlede rigtigt og dels ikke detonerede, når de ramte. Dette skulle blive katastrofalt for både de tyske destroyere og de tyske Ubåde, og blev dermed samtidigt den store redning for englænderne, der formentligt ellers ville have mistet mange skibe.

Da Hipper og gruppe 2 forlod den store tyske flådestyrke ud for Trondhjem fortsatte de to slagkrydsere og de ti destroyere videre mod Narvik. Den 8. april ved 20-tiden var styrken ved indgangen til Vestfjorden, og destroyerne fortsatte mod Narvik medens slagkrydserne sejlede mod nordvest. Vindstyrken var nu oppe på 11, så farten måtte nedsættes til mellem 5 og 7 knob for at undgå skader. Kl. lidt i 4 om morgenen den 9. april fik Gneisenau et mål på radaren på 18,5 km afstand. Kort efter blev der slået alarm, og kl. 0410 åbnede først englænderne, der viste sig at være slagkrydseren Renown med destroyereskorte, og umiddelbart

efter tyskerne ild på ca. 15 km afstand. Det kom til en løbende kamp og ca. 0425 blev Gneisenau ramt af en 38 cm granat i forreste ildledning og to 11,4 cm, en i tårn A, der rev en luge af, så vandet kunne sprøjte ind, og en i en 105 mm kanon. Scharnhorst fik ingen træffere, men også her faldt tårn A ud grundet den høje sø. Tyskerne trak sig herefter mod nordøst med høj fart, men kampen fortsatte med stigende afstand op til 21 km, hvorefter en regnbyge afbrød kampen, indtil det igen klarede op ved 0517-tiden, og først ca. kl. 0600 stoppede kampen helt. Tyskerne havde brugt 249 28 cm granater og 101 15 cm granater og havde fået 2 træffere på Renown. Renown havde forbrugt 230 38 cm granater og 1.065 4,5 inch og havde fået 3 træffere på Gneisenau. Men det tyske mål var nået, man havde beskyttet landgangsstyrkerne, og englænderne måtte nu tage højde for tunge tyske enheder i norsk område.

De 10 destroyere i gruppe 1 fortsatte ind gennem Vestfjorden. Man ilandsatte troppeenheder, der skulle besætte kystbatterier, som viste sig slet ikke at eksistere, og kort før kl. 0500 nærmede man sig Narvik, da det norske kystpanserskib Eidsvold pludselig dukkede frem fra en snebyge og skød et varselsskud. Tyskerne stoppede, sendte en forbindelsesofficer over på det norske skib, men kunne ikke nå til en forståelse, hvorfor Eidsvold forberedte at tage kampen op. På vej tilbage til den tyske destroyer sendte forbindelsesofficeren en rød lyskugle op, hvilket betød kamp. Destroyeren Wilhelm Heidkamp skød hurtigt 4 torpedoer, hvoraf 2 ramte. Eidsvold brækkede midtover og sank på få sekunder. Imedens dette skete var 2 tyske destroyere sejlet videre ind mod Narvik, og Bernd von Arnim var ved at lægge til kaj, da den blev beskudt af det andet norske kystpanserskib Norge. Norges skud ramte ikke og det lykkedes Bernd von Arnim at få affyret i alt 7 torpedoer, hvoraf den sidste ramte, hvilket fik Norge til at kæntre og synke efter et minut. Alle de tyske skibe kunne nu sætte soldaterne i land, og Narvik blev besat stort set uden problemer.

Den tyske destroyergruppe havde nu et stort problem. Næsten alle enhederne var tomme for olie. Erich Giese, den sidst ankomne destroyer, havde måttet sejle det sidste stykke med kun 1 kedel i brug og alt ikke absolut nødvendigt hjælpemaskineri stoppet. Tyskerne havde planlagt, at flere hjælpeskibe skulle ankomme til Narvik med olie og andre forsyninger, men alle undtagen et, Jan Wellem, blev sænket undervejs af englænderne eller nordmændene. Jan Wellem, et stort ombygget hvalfangerskib, var ankommet fra det tyske støttepunkt Nord i Rusland dagen før, og havde olie nok ombord til at fylde alle destroyerne op med ca. en tredjedel olie, men problemet var skibets pumper, der krævede 7-8 timer for at fylde to destroyere. Dette betød, at de 10 destroyere ikke kunne sejle tilbage mod syd den 9. om aftenen som planlagt, da chefen flotilleadmiral Bonte besluttede, at man ikke skulle sejle i mindre grupper, men afvente, at stort set alle var klar til afgang. De tyske destroyere lå derfor dels i havnen og dels i en nærliggende fjord og afventede, medens 1 destroyer var på vagttjeneste ud for Narvik. Gruppen frygtede et engelsk angreb, men følte sig godt beskyttet, da der lå tre tyske ubåde i fjordene på vej ind til Narvik.

Englænderne var i mellemtiden meget i tvivl om, hvad situationen var i Narvik, da der var modstridende efterretninger. I London mente man, at et tysk skib muligvis havde ilandsat soldater i Narvik. Man besluttede derfor at sende 5 destroyere ind for at undersøge status. Chefen kommandør Warburton-Lee fik undervejs gennem fjordene oplysninger fra nordmændene om, at 5-9 tyske skibe var gået ind gennem fjorden, men han besluttede at fortsætte og meldte tilbage, at han ville angribe ved daggry den 10. april. De engelske destroyere nærmede sig Narvik i snebyger og dårlig sigt. Det tyske vagtskib Diether von Roeder besluttede sig samtidig for at stoppe vagttjenesten uden afløsning og gå tilbage til Narvik, og de engelske og den tyske destroyer kom derved til at sejle meget tæt på hinanden, måske ned til 1000 meter, ind mod havnen, uden at se hinanden grundet de tunge snebyger. Englænderne besluttede at nedsætte farten for at få lidt mere daggry, samt at angribe havnen med tre destroyere, medens de sidste to skulle beskytte mod tyske angreb udefra. Imedens ankrede den tyske destroyer i Narvik. Kl 0430 kom HMS Hardy som den første destroyer ind i havnen og fik øje både på handelsskibe og de 5 tyske destroyere, der lå der. Hardy skød tre torpedoer, hvoraf en ramte det tyske admiralsskib, der hurtigt sprang i luften ved en magasinexplosion. Hardy gik derefter op på 20 knob og skød 4 torpedoer mere, der alle missede, da man ikke havde informeret torpedoofficeren om, at man gik op i fart. Derefter kom Hunter og Havock ind og skød i alt 11 torpedoer, hvoraf nogle ramte handelsskibe og 2 den tyske destroyer Anton Schmitt, der sank. Herefter besluttede den engelske chef, grundet den opnåede totale overraskelse, at foretage et nyt angreb. Nu var tyskerne imidlertid vågnet op, og der udviklede sig en ildkamp. Diether von Roeder skød herunder 8 torpedoer, hvoraf flere løb under de engelske destroyere uden at detonere. Englænderne mente nu, at de havde ramt stort set alle tyske enheder, og man besluttede derfor at lave endnu et tredje angreb for at affyre de sidste torpedoer. Tyskerne var imidlertid ikke færdige, og besvarede ilden kraftigt samt fyrede flere torpedoer, hvoraf mindst en gik under destroyeren Hostile. Hostile blev også ramt af granater. På dette tidspunkt dukkede de 5 tyske destroyere, der ikke havde ligget i havnen op, og englænderne trak sig tilbage mod vest med 2 tyske destroyere foran og 3 som forfølgere. De to tyske destroyere foran englænderne mod vest angreb nu og scorede flere træffere med kanonild, medens torpedoerne igen ikke virkede. Hardy, det engelske førerskib blev ramt på broen, mistede kontrollen over skibet, og sejlede op på klipperne, hvor besætningen reddede sig i land. De 2 tyske destroyere var nu, grundet de mange manøvrer, kommet bagved englænderne, men fortsatte angrebet. Der blev scoret en del træffere fra begge sider, da afstanden kom helt ned på 1.700 meter. Hunter blev nu ramt af en torpedo, der virkede, skibet svingede ud af formationen, hvilket medførte, at det næste skib, Havock med voldsom kraft sejlede ind i Hunter. Havock kom fri igen, men var voldsomt skadet. Hunter sank. Slaget ebbede herefter ud, og ca 0630 var det hele overstået. To tyske destroyere var sænket, 5 var beskadiget og 8 handelsskibe sænket. 2 engelske destroyere var sænket, 1 var voldsomt beskadiget og 2 lettere ramt.

Tyskerne var nu lukket inde i Narvik, men forsøgte den 10. om aftenen at slippe ud med 2 destroyere. Det lykkedes ikke. Den 13. april var englænderne klar til et

nyt angreb. Denne gang med 9 destroyere og slagskibet Warspite. Med den tyske ubådstrussel i fjorden var det højt spil af englænderne at sætte Warspite ind. De tyske ubåde i fjorden angreb også Warspite flere gange, men igen virkede de tyske torpedoer ikke. Tyskerne forsøgte at placere enkelte af de delvis ødelagte destroyere i bagholdspositioner, men uden held, da englændernes opklaringsfly lokaliserede dem. Erich Köllner blev således først angrebet af tre destroyere med kanoner og torpedoer og efterfølgende ramt af ca 18 38 cm granater og talrige 15 cm granater fra Warspite. De fleste af de tyske destroyere var nu på vej ud af Narvik, og der udviklede sig en ildkamp på lang afstand 10-21 km, hvorfor stort set ingen træffere. Tyskerne var ved at løbe tør for ammunition og trak sig derfor tilbage til den inderste fjord, bortset fra Erich Giese, der havde fået maskinskade og derfor måtte kæmpe med først 2 engelske destroyere og senere fem samt Warspite. Giese blev totalt ødelagt. Der var nu 5 tyske destroyere tilbage. En var helt uden ammunition og sænkede derfor sig selv i Herjangsfjorden. De sidste fire gik op i Rombaksfjorden. To var tomme for ammunition og sænkede sig selv tæt på land. De sidste to brugte deres sidste ammunition, hvor de bl.a. ramte den engelske destroyer Eskimo med en torpedo inden de også løb tør for ammunition og sænkede sig selv. Slaget ved Narvik var ovre. Englænderne overvejede at gå i land, men opgav det for nærværende.

Der skulle senere udspille sig en længerevarende landoperation i den nordlige del af Norge og specielt i Narvik-området. I denne periode efter den 9. april foregik der fortsat kampe på havet, overvejende med indsættelse af tyske Ubåde mod de allierede konvojer, der skulle understøtte den allierede landkrig i Norge. Den 4. juni afsejlede en tysk flådestyrke fra Kiel, bestående af Scharnhorst, Gneisenau, Hipper og 4 destroyere. Opgaven var at understøtte forsyningslinjerne til Narvik for de tyske tropper der, afbryde de allierede forsyninger samt angribe allierede enheder hvor muligt. Tyskerne fik sænket flere handelsskibe i de kommende dage, og den 8. juni blev Hipper og de 4 destroyere detacheret fra flådestyrken, dels for at angribe allierede ved kysten og dels for at genforsyne med olie i Trondhjem. De to tyske slagkrydsere fortsatte deres operationer, og samme dag kl 1546 fik man øje på røgskyer i en afstand af 40 km. Lidt efter kl 16 var man klar over, at det var et hangarskib og 2 destroyere, men englænderne opdagede først

Scharnhorst affyrer 28 cm kanoner

tyskerne ca. 10 minutter senere. 1628 åbnede Gneisenau ild mod den nordligste destroyer og 4 minutter senere åbnede Scharnhorst ild mod hangarskibet, der viste sig at være Glorious på en afstand af 26 km. Scharnhorst fik flere træffere på Glorious, herunder på 26,2 km afstand, hvilket er den største kendte afstand et sømål er blevet ramt af kanonild fra et slagskib. De to engelske destroyere angreb heftigt de tyske skibe med både kanoner og torpedoer, Den engelske destroyer Ardent blev forholdsvis hurtigt sænket, medens den anden lykkedes at få en torpedotræffer på Scharnhorst inden den også blev sænket. Glorious sank kl. 1808 efter talrige træffere. Torpedotræfferen på Scharnhorst var alvorlig, men truede ikke skibets overlevelse. Den umuliggjorde imidlertid videre operationer og begge enheder sejlede derfor til Trondhjem. Scharnhorst kom efterfølgende den 23. juni tilbage til Kiel. 20. juni gik Gneisenau og Hipper ud igen fra Trondhjem for at operere mod de allierede, men allerede om aftenen blev Gneisenau ramt af en torpedo fra en engelsk Ubåd. Torpedoen lavede et stort hul tværs gennem forskibet, så enhederne måtte gå tilbage til Trondhjem for midlertidige reparationer, og først den 28. juli lykkedes det Gneisenau at komme tilbage til Kiel. De samlede tyske flådetab i forbindelse med invasionen havde været 1 tung krydser, 2 lette krydsere, 10 destroyere, 1 torpedobåd, 6 Ubåde og 15 mindre fartøjer. Herudover var en del skibe blevet alvorligt beskadiget og dermed ude af tjeneste for en længere periode, det var 2 slagkrydsere, 2 tunge krydsere, 1 let

krydser og adskillige destroyere, torpedobåde og andre mindre enheder. Tabene passede dermed meget godt med admiral Carls vurdering fra den 7. april. De engelske tab var nogenlunde tilsvarende de tyske.

Flådeoperationerne i forbindelse med den tyske invasion af Norge var slut.

TANKER OG REFLEKSIONER OM DEN TYSKE FLÅDEINVASION AF NORGE:

Weserübung Nord er nok en af de mest dristige invasionsoperationer, der nogen sinde har fundet sted. At invadere et andet land på afstande op til næsten 2.000 km med en underlegen flåde tæt på modstanderens hovedbaser var spektakulært.

Englænderne opdagede aldrig, at der var en tysk invasion i gang. Det var først efter, at tyskerne havde erobret alle hovedhavnene i Norge, at det egentlige hændelsesforløb gik op for englænderne. Et tydeligt bevis på, at forud indfattede holdninger er meget svære at ændre på, selv om masser af tegn peger i en anden retning.

Den tyske torpedo virkede ikke i denne fase af krigen. Havde den gjort det, kunne udfaldet, især i Narvik, være blevet et ganske andet. De tyske ubåde fik derfor også kun forholdsvis begrænset indflydelse på operationen, selv om alle til rådighed værende ubåde var indsat.

Tyskerne mistede halvdelen af deres samlede destroyerflåde i Narvik. Dette betød imidlertid, at hovedparten af besætningen på 2.500 mand kunne forstærke de 2.000 mand alpejægere, der var blevet sat i land uden det meste af deres udrustning. Det er meget sandsynligt, at udfaldet af landoperationerne i Narvik kunne være blevet helt anderledes, hvis tyskerne havde måttet undvære de 2.500 søfolk.

Flådeoperationerne ved Narvik er ofte blevet fremlagt som en stor engelsk succes og en tysk fiasko. Dette er kun meget begrænset rigtigt. Warburton-Lee viste mod og handlekraft, da han angreb Narvik uden helt at vide, hvad der ventede ham, og et helt usandsynligt held fulgte den modige. Først opdagede ubådene ikke rigtigt, hvad der skete. Dernæst trak det tyske vagtskib sig tilbage på nøjagtigt det rigtige tidspunkt for englænderne, og endeligt virkede de tyske torpedoer ikke. De tyske destroyere kæmpede godt, men havde begrænsede muligheder.

Tyskerne opnåede et af deres primære mål i Narvik, nemlig sikringen af malmtransporten om vinteren. Hvordan krigen havde udviklet sig, hvis englænderne havde beholdt kontrollen over malmen eller måske endda hele Norge er svært at sige. Men der kan sagtens argumenteres for, at 2. Verdenskrig kunne have fået et helt andet forløb. Tyskerne kunne have sparet de 300-400.000 mand besættelsestropper i Norge og brugt dem et andet sted. Omvendt havde tyskerne måske ikke haft jernmalm nok til at fortsætte krigen så længe, som det skete.

Weserübung viste også en tysk militær ledelse, der var på et langt højere og mere effektivt niveau end den allierede. Tyskerne havde faktisk en simpel form for Joint Command, medens de allierede, slet ikke havde set betydningen af dette endnu. Det skulle komme senere.

Den norske indsats den 9. april minder på mange punkter om den danske. Dårlige forberedelser, manglende situationsbedømmelse og manglende beslutningstagen hos centrale beslutningstagere, både civile og militære. Flere steder i Norge skulle der ikke være gjort ret meget for at resultatet af invasionen var blevet helt anderledes.

Weserübung Nord er derfor en af de mest interessante operationer i 2. Verdenskrig, og helt sikkert en operation, der var krigsafgørende, samt endelig en operation, som man også i dag kan lære meget af.

Tim Sloth Jørgensen

Den norske hær og kampen i Norge 1940.

Det tyske angreb på Norge om morgenen den 9. april 1940, ”Weserübung Nord”, ramte det norske forsvar lige så uforberedt, som ”Weserübung Süd” ramte det danske.

Fra Kristiansand til Nordkap er der lige så langt som fra Kristiansand til Rom, med et meget dårligt vej- og jernbanenet.

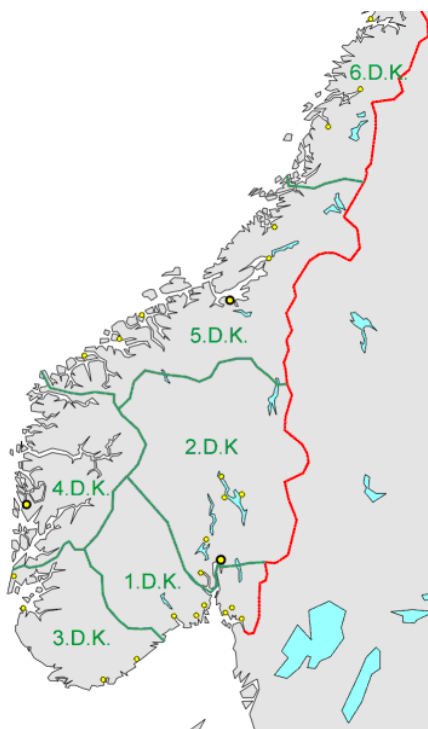
Vi synes måske, at de danske værn var udsultet og utilstrækkelige. Men de norske værn – og specielt hæren – var i en endnu værre tilstand: Dårligt udrustet og dårligt uddannet. Hele felttoget var præget af næsten ubestridt tysk luftherredømme. Derfor må man nære den dybeste beundring for de tropper, som faktisk kæmpede.

Denne kamp, landets umådelige udstrækning, vanskelige geografi og den allierede hjælp er forudsætninger for, at kampen kunne fortsættes i to måneder. 853 norske soldater faldt.

Den norske militshær

Den norske hær var en typisk militshær. De værnepligtiges første samlede uddannelse varede 72 dage, der fandtes kun 1-2 rekylgeværer pr. deling, intet panserværnsskyts og ingen panservogne.

Den norske hær var organiseret i 6 territoriale divisionskommandoer, nemlig 1. division langs Oslo Fjord og Østfold, 2. division fra Oslo mod nord, 3. division i Sørlandet, 4. division mod vest om Bergen, 5. division om Trondheim og 6. division længst mod nord. Ved mobilisering opdeltes divisionerne i en feltbrigade og lokalforsvaret.

Hver feltbrigade bestod af 4-6 feltbataljoner, en artilleriafdeling og en pionerenhed. 2. division havde to artilleriafdelinger plus Kongens Gardebataljon. Opklaringsbataljon ved 1., 2. og 5. division. 6. division mod nord havde to feltbrigader med i alt 9 bataljoner. Divisionernes lokalforsvar bestod af 2-3 lokalforsvarsbataljoner samt lavere prioriterede bevogtningsenheder. I alt opstilledes 35 feltbataljoner og 16 lokalforsvarsbataljoner.

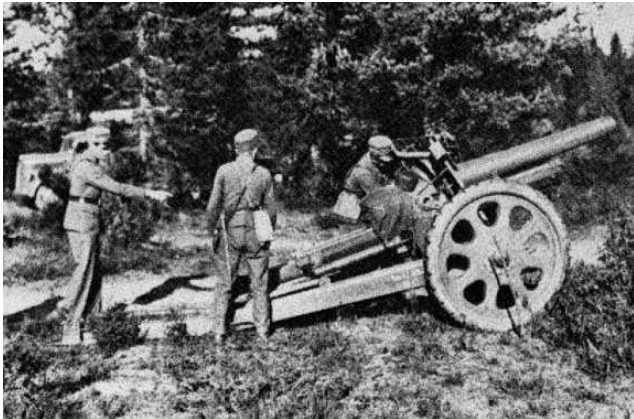
Alt luftværn var opstillet stationært om flyvepladser, forter og Oslo by.

En række forter og kystbatterier var placeret på strategiske steder.

Det norske feltartilleri var gennemgående bedaget og ”født” med træhjul. Det betød, at disse pjecer ikke kunne trækkes efter motorkøretøjer. Der var en udskiftning med gummihjul i gang, men langt fra afsluttet.

Brigadeartilleriafdelingerne ved 1., 2. og 5. division bestod af to batterier 75mm feltkanon (i alt 8 pjecer) og et batteri 120mm haubits (i alt 4 pjecer). En afdeling til 1. og 5. division, to afdelinger til 2. division.

3., 4. og 6. divisions afdelinger bestod hver af tre batterier med 75mm bjergkanon (i alt 12 pjecer).

Den 9. april var 11 bataljoner og enkelte artillerienheder til rådighed som neutralitetsvagt i Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Narvik og Finmarken. Der var bemandedt luftværnsskyts om Sola og Fornebu flyvepladser, Oslo og Narvik. Forter og kystbatterier var nødtørftigt bemandede. *Men der var ikke iværksat noget forhøjet beredskab.*

Det betød, at selv om forter og kystbatterier optog kampen, nåede neutralitetsvagtens infanteri og feltartilleri ikke nogen steder frem til landsætningsstedet i tide.

Det tyske angreb

Den initiale tyske invasionsstyrke bestod af:

3. bjergjægerdivision mod Narvik og Trondheim

69. infanteridivision mod Bergen, Stavanger og Egersund

163. infanteridivision mod Kristiansand, Arendal og Oslo

Bataljon I af 1. faldskærmsregiment mod flyvepladserne Sola (Stavanger) og Fornebu (Oslo).

Dertil var udset en opfølgestykke, bestående af:

181. infanteridivision mod Trondheim, der landsattes 15. april

196. infanteridivision mod Oslo, der landsattes 15. april

214. infanteridivision var reserve, både for angrebet på Danmark og Norge. Den landsattes i Kristiansand 17. og 18. april.

En indsættelse af 2. bjergjægerdivision i Trondheim den 15. maj var en decideret improvisation. Divisionen skulle undsætte de trængte tyske styrker ved Narvik, men en lang og besværlig

fjeldmarch og kampe med norske og allierede fremskudte styrker betød, at divisionen nåede sent frem.

OKW havde helst undgået at indsætte opfølgestyren, af hensyn til gennemførelsen af felttoget mod vest. Da man splittede de initiale divisioner over flere landgangssteder, håbede man, at det ville være nok, til at overbevise nordmændene.

De første tyske styrker var ikke indladet i transportskibe, men i krigsskibene, for herved at foregive, at der kun var tale om en flådestyrke imod den igangværende britiske minelægning ud for Norges vestkyst.

Ved Narvik bredte de landsatte bjergjægere sig nord og øst for byen, under kamp med den norske 6. division. Ved Trondheim kom bjergjægerne i kamp med den norske 5. division. Ved Bergen stoppedes den landsatte tyske styrke af den norske 4. division ved Voss. Ved Stavanger fandt den landsatte tyske styrke kun modstand ved luftlandsætningen på Sola Flyveplads. Ved Kristiansand kunne norsk kystartilleri forhindre den tyske landsætning to gange, men landsætningen lykkedes tredje gang. 3. division forholdt sig helt passivt i sine mobiliseringsområder længere inde i landet, og overgav sig uden kamp den 16. april.

Ved Oslo var den tyske styrke decimeret pga., at fæstningen Oscarsborg sænkede den tyske krydser Blücher og at Fornebu Lufthavn blev indtaget med stor forsinkelse pga. stærk tåge og norsk luftværnsskyts og jagere. Da de tyske faldskærmsjægere straks forsøgte at fange Kongen og regeringen, blev de slået i kampen i Midtskogen, midtvejs mellem Hamar og Elverum.

De nu kun fire tyske bataljoner i Oslo var for svage til straks at iværksætte den befalede fremrykning ad Gudbrandsdalen og Østerdalen, og indledte i stedet en rensning af Østfold med to bataljoner og udsendte en bataljon mod Kristiansand. Først da hele divisionen var landsat den 12. april indledtes fremrykningen mod nord.

Mobiliseringen

Det lykkedes at mobilisere 55.000 mand – langt fra den fulde krigsstyrke på 119.000 mand.

Den norske mobilisering var kaotisk af flere grunde. Dels var mobiliseringsdepoterne ikke fuldstændige og i flere tilfælde placeret så tæt på kystbyerne, at de gik tabt ved den tyske invasion. Dels blev mobiliseringsordrerne, der ofte var fejlbehæftede, udsendt med post!

Mobiliseringen ser for så vidt imponerende ud, med 30 ud af 35 feltbataljoner og 11 ud af 16 lokalforsvarsbataljoner. Men meget få af enhederne var på fuld styrke, mange endda nede på 50 %, lige som de fleste af de faglige enheder ikke kunne opstilles.

Initiativløshed, ja delvis defaitisme, karakteriserede hærens øverste ledelse og flere af divisionerne. Hærens chef, generaløjtnant Kristian Laake måtte hurtigt udskiftes med sin generalstabschef, generalmajor Otto Ruge. General Laake havde været politisk bekvem, men havde ikke et bredt tjenesteforløb bag sig.

Generalmajor Ruge tog fat fra første minut og udstedte ordre om energisk modstand, uanset styrkeforhold. Efter 24 timer havde general Ruge en samlet operationsplan klar.

I forventning om, at de allierede ville gribe ind fra vest, skulle den norske modstand koncentreres om Gudbrands- og Østerdalen nord for Oslo, med den fuldt mobiliserede 2. division som den bærende enhed. Brigaderne fra 1. division i Østfold, 3. division i Sørlandet og 4. division fra Bergen skulle i videst muligt omfang støtte kampen. Målet var til sidst, sammen med 5. division, at etablere en forsvarsstilling nord om Trondheim til den svenske grænse, for her at modtage allierede forstærkninger og på sigt slå de tyske styrker i Sydnorge. Det må siges at være en plan med vingefang!

Men planen lykkedes aldrig. 1. division lod sig afskære i Østfold, 3. division overgav sig uden kamp og 4. division rokkede sig ikke fra Bergen-området.

Norske lokalforsvarsstyrker nedkæmpede et tysk faldskærmskompagni, der den 14. april var nedkastet for at sikre jernbaneknudepunktet i Dombås.

Den 14. april landsatte de allierede en britisk og en fransk brigade ved Namsos. Den britiske brigade stødte frem mod Trondheim og 5. division forenede sig ved Steinkjer med de allierede enheder fra Namsos.

Den 18. april landsatte de allierede to britiske brigader ved Andalsnes. Den ene brigade indledte en lang march for at forene sig med den norske 2. division fra Gudbrandsdalen. Mødet med 2. division skete ved Lillehammer, med stor forsinkelse.

2. division førte en sej henholdende kamp fra Oslo mod nord ad Gudbrandsdalen og Østerdalen. De mest betydende kampe fandt sted i tidsfølge ved: Midtskogen, Kjeller, Hønefoss, Stryken, Strandlykkja, Bagn, Hamar, Lillehammer, Kvam, Dombås og successivt i Østerdalen..

Den 29. april fik den tyske 181. division fra Trondheim kontakt med 163. division fra Oslo. Dermed var det centrale Norge skåret over i to halvdele. Først den 1. maj fik den tyske 69. division fra Bergen kontakt med 196. division fra Oslo. Dermed var også det sydligere Norge skåret over i to halvdele. Den samlede tyske styrke i Norge nåede til sidst op på 100.000 mand.

Afslutningen

Den 2. og 3. maj evakuerede de allierede Andalsnæs og Namsos og resterne af de norske 2. og 5. division overgav sig.

Ved Narvik satte de allierede derimod ret store flåde- fly- og landstyrker ind, og sammen med den norske 6. division lykkedes det at trænge tyskerne helt tilbage til den svenske grænse. Men på grund af den katastrofale situation i Frankrig, evakuerede de allierede styrkerne den 1-8. juni (se i øvrigt bilaget ”Carl Gustav Fleischer og 6. divisions kamp om Narvik”).

Den allierede evakuering kom som et chok for den norske regering og 6. division. Den 5. juni iværksatte nordmændene selv et angreb på den trængte tyske styrke, men dog uden fremgang. Den 7. juni evakueredes Kongen og regeringen til Storbritannien. Den 9. juni generobrede tyskerne Narvik, og den 10. juni kapitulerede 6. division.

Kampen om Norge var slut.

Jan Kaare Christensen

Oscarsborg Fæstning.

Det var Oscarsborgs Fæstnings opgave at spærre tilsejlingen gennem Oslofjorden, og den blev derfor anlagt på det smalleste sted, på øerne Søndre og Nordre Kaholmen mellem Drøbak og Haarøen.

Den nuværende Oscarsborg Fæstning påbegyndtes 1848, og i 1853 stod kærnen i det nuværende anlæg færdigt, nemlig

- kasernebygningen og hovedbatteriet med seks svære kanon-emplacementer,
- Østre og Vestre Strandbatteri, hver med 10 svære haubits,
- Søndre Batteri med 7 svære haubits.

På kasernebygningen er Oscar I af Sverige-Norges monogram anbragt, sammen med årstallet 1853.

I 1870 indledtes en omfattende modernisering af fortet. Hele den vestre sejlrende rundt om Kaholmene blev spærret af en lang og 4 m bred stenfyldning, der ragede op til 1 m under middel vandstand. Herved kunne fortet i hovedsagen koncentrere sig om forsvaret af den østre sejlrende mod Drøbak. Her forberedtes en kabelmine spærring, der kontrolleredes fra fortet. Samtidig blev bestykningen af hovedbatteriet, Østre Strandbatteri og Søndre Batteri moderniseret.

Fra 1895 indledtes en generel udbygning af hele det norske forsvar, herunder også en ny modernisering af Oscarsborg. Bl.a. anlagdes 1901 et torpedobatteri på østsiden af Nordre Kaholmen.

Det var udbygningen af det norske forsvar, der gav Stortinget grundlag for – for anden gang - at udråbe et selvstændigt Norge i 1905. Nu kunne man forsvare sig selv.

I neutralitetsperioden under 1. verdenskrig var det norske forsvar stadig relativt stærkt, men som det gik i så mange andre lande, blev forsvaret voldsomt nedbygget efter krigen, og spændingsperioden 1935-40 gav ikke mulighed for nogen væsentlig genopbygning.

9. april 1940 var status i Oscarsborg således:

- Hovedbatteriet med tre 280mm kanoner i åben brisk. Kun to af kanonerne kunne bemannes.
- Søndre Batteri med to 57mm hurtigskydende kanoner uden besætning,
- Torpedobatteriet på Nordre Kaholmen operativt med mandskab fra Sjöforsvaret,
- To 57mm hurtigskydende kanoner på østsiden af Nordre Kaholmen uden besætning.

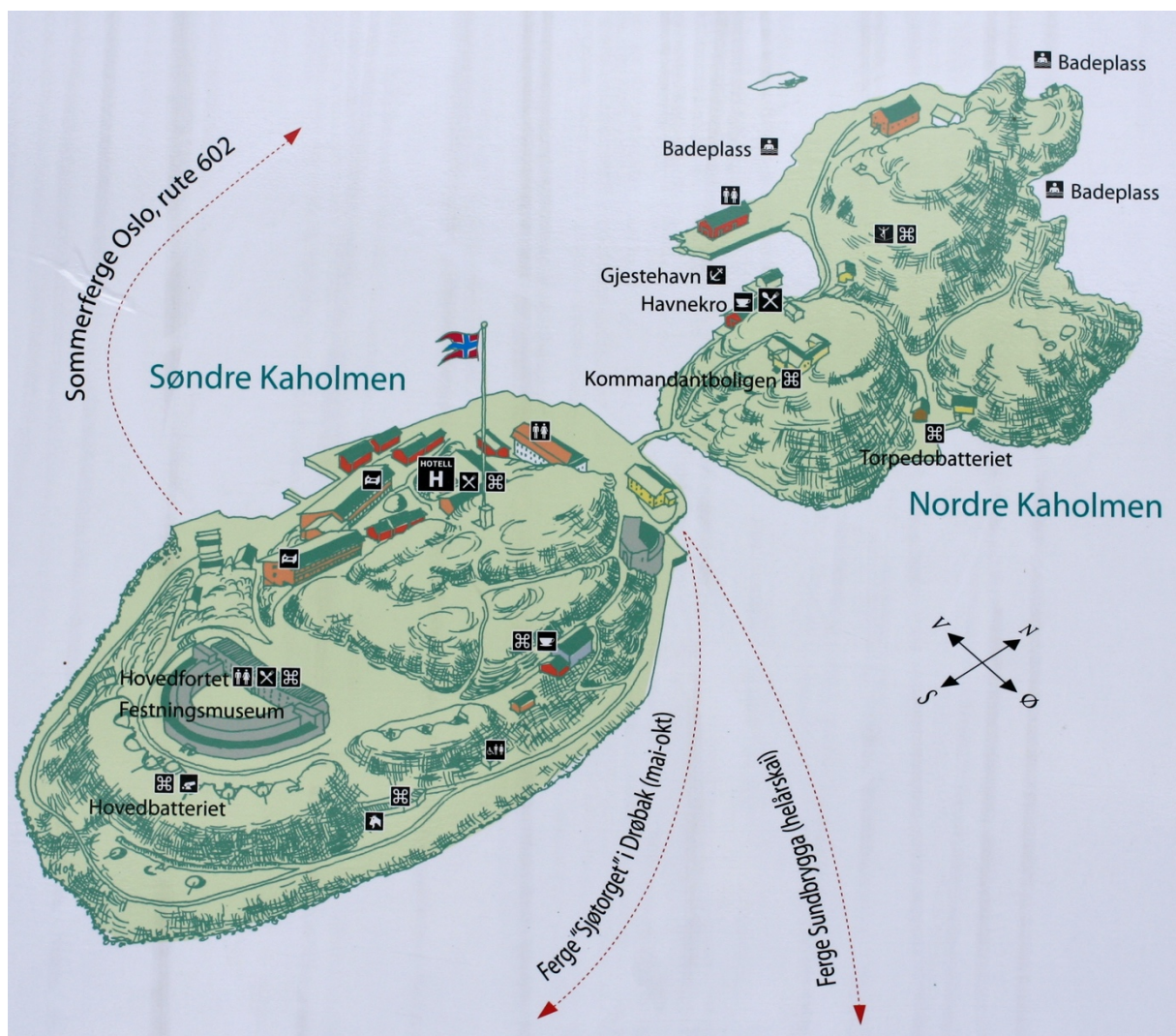
Jan Kaare Christensen

Terrainet omkring Oscarsborg
 udarbejdet for Feltjensestøvelserne 1895.

101
 TERRAINET OMKRING OSCARSBORG
 UDARBEJDET FOR FELTJENSESTØVELSERNE 1895.

107

Norske, allierede og tyske flyaktiviteter i og omkring Norge i forbindelse med "Fall Weserübung – Nord" i 1940.

Følgende beskrivelse giver sig ikke ud for at være en fyldestgørende redegørelse for alle flyaktiviteter i omhandlede tid og rum. De faktiske forhold var, at alle de dage, hvor vejret var til det, var der flyaktiviteter i og omkring Norge. Og som det fremgår af nedenstående blev der til tider fløjet under minimale vejrforhold.

I redegørelsen omkring luftaktiviteterne i Norge vil der kun blive nævnt enkelte flytyper, ligesom der vises ganske få billeder af flyene.

Kortmateriale over Norge og tilstødende farvande er reduceret til et enkelt kort, der viser de flyvepladser, der blev benyttet, og som omtales i det følgende. Herudover henvises til de kort og oversigter, der er vist i det foregående i forbindelse med operationerne på land såvel som på havet og i de indre norske farvande.

Nærværende bidrag omkring luftkrigen er redigeret i en kalendermæssig sekvens. De missionstyper, nordmændene, tyskerne og de allierede bragte i anvendelse i forbindelse med kampene i og omkring Norge omhandlede luftrekonoscering, luftkampe fly mod fly (air to air), bombninger, luftstøtte til landtropper (close air support), faldskærmsoperationer, luftlandsætning af tropper, udlægning af søminer fra luften samt logistiske transportflyvninger.

Som det tidligere er nævnt i denne eksursionsmappe nærrede Hitler i begyndelsen af 1940 – blandt alle sine andre bekymringer – frygt for, at englænderne og deres allierede skulle få held til at etablere støttepunkter i Norge. Det mest bekymrende for tyskerne var en allieret mulighed for selv at overtage malmleverancerne og at blokere for jernmalmudskibningerne til den tyske rustningsindustri fra Sverige. Tyskernes frygtede her en mulig blokering af den isfri havn i Narvik i Norge,

Kort over Norge med flyvepladser indtegnet samt byen Dombås. Disse stednavne omtales i denne redegørelse

Faktaboks om Luftwaffes organisation under Fall Weserübung.

Luftwaffes øverste kommandomyndighed var Oberkommando der Luftwaffe, der var sidestillet med Oberkommando des Heeres og Oberkommando der Kriegsmarine.

Luftwaffe var opdelt i Luftflotten, hvoraf der var fire, da Weserübung blev gennemført. De fire Luftflotten dækkede tysk lufterum inden for hver sit geografisk afgrænsede område. En Luftflotte rådede over fly og støtteenheder af alle typer. Den havde egen forsyningsorganisation samt reparations- og vedligeholdelsestjeneste med tilhørende faciliteter og uddannet personel.

Endvidere var der tilknyttet forvaltningsenheder, der tog sig af personel, uddannelse, materiel, faciliteter og økonomi samt juridisk rådgivning.

En Luftflotte var organiseret i et antal Luftgau og nogle Fliegerkorps.

Til den enkelte Luftgau var der uddelegeret dele af Luftflottens enheder, som havde til opgave at yde administrativ og logistisk støtte. En Luftgau stod normalt under ledelse af en generalmajor, der til sin rådighed havde en stab på mellem 50 og 100 officerer. Fliegerkorpserne havde til opgave at føre operativ kontrol med de flyvende enheder, der var tilknyttet dem.

Alle de flyvende enheder fra Luftwaffe, der deltog i Weserübung tilhørte X. Fliegerkorps. Et Fliegerkorps rådede over et antal Geschwader, hvor hver Geschwader almindeligvis var normeret med fly af samme type.

En Geschwader var sædvanligvis normeret med en Stabsschwarm på 4 til 6 fly og havde 2 til 4 Gruppen underlagt.

En Gruppe var normeret med 30 til 40 fly og var opdelt i 3 til 4 Staffel, det vi på dansk almindeligvis forstår ved en eskadrille.

Den enkelte Staffel var normeret med 10 til 12 fly.

Kilde: Organisation der Luftwaffe (1939 – 1945)

hvorfra malmen blev udskibet fra de svenske miner i Kiruna. Endvidere var der en risiko for at de allierede kunne have held til at etablere støttepunkter for Royal Air Force (RAF) henholdsvis Royal Navy. I relation til den svenske jernmalm og udskibning fra Narvik tænkte englænderne i helt samme baner som tyskerne, men til befærdelse for den engelske rustningsindustri.

Planerne for besættelsen af Danmark og Norge, der – som tidligere nævnt – udfoldede sig under benævnelsen ”Fall Weserübung” blev udarbejdet under den størst tænkelige hemmeligholdelse. End ikke Göring, der var chef for Luftwaffe, blev indviet i den indledende planlægning.

Leder af hele operationen blev General der Infanterie Nicolaus von Falkenhorst. Operationen blev den første og eneste tyske joint operation under hele anden verdenskrig (i datidens tyske beskrivelser omtales den som ”die größte triphibische Operation der Kriegsgeschichte”). Falkenhorst fik pålagt opgaven af Hitler så sent som den 21. februar 1940. Han blev bemyndiget til at formere XXI armekorps til formålet. Det blev bestemt, at armekorpset skulle underlægges das Oberkommando der Wehrmacht direkte.

Den 2. april 1940 angreb 10 Junkers 88 bombefly fra Kampfgruppe 30 det britiske flådestøttepunkt Scapa Flow på Orkneyøerne om aftenen. Angrebet var resultatløst og 2 af bombeflyene blev skudt ned af britiske luftværnskanoner.¹

Den 3. april 1940 afgik 63 tyske fly mod sømål i Nordatlanten. Af disse fly var der 40 Heinkel 111 fra Stab og selve Kampfgruppe 26, 8 Heinkel 115 fra Kampffliegergruppe 506, 11 Heinkel 111 fra Kampfgruppe 100, 4 Junkers 88 fra Kampfgruppe 30. I relation til hovedopgaven var operationen resultatløs. Man sænkede to engelske fiskerbåde.

Den 7. april udgik en større britisk taskforce fra Scapa Flow på en mission med betegnelsen "Operation Wilfred²." I den forbindelse havde Air Ministry i London bestemt, at RAF skulle opstille en "Force V³," der skulle yde luftstøtte til kampagnen i Norge. Styrken, der opererede under Operation Wilfred havde til opgave at minere havnen ved Narvik. I den forbindelse foretog RAF fly bombeangreb på skibe fra Krigsmarine en route til Norge, dog uden resultat. Flyaktiviteter fortsatte til og med de allersidste dage af den tyske besættelse af landet. Men denne redegørelse slutter med de allieredes retræte fra Norge den 8. juni 1940⁴.

Britiske rekognosceringsfly fra Royal Navy spottede den 7. april midt på formiddagen henholdsvis midt på eftermiddagen tyske flådeenheder på vej nordover ud for Norges vestkyst. Flyene tilhørte den gruppe, der var i færd med at eksekverer Operation Wilfred.

8. april 1940 om aftenen angreb 20 Heinkel 111 bombefly atter Scapa Flow. Og som den 3. april atter uden resultat, idet ingen af Royal Navys orlogsskibe blev skadet eller sænket. Missionen resulterede derimod i at Luftwaffe mistede 4 af bombeflyene.

Den 8. april var det rekognosceringsfly fra den tyske Kriegsmarine, der opdagede Royal Navy formationer også på nordlig kurs sydvest for Stavanger henholdsvis nordvest for Moldefjorden.

Den 8. april var Fall Weserübung for Luftwaffes vedkommende ved at starte op. Alle Luftwaffe enheder, der kom til at deltage i Fall Weserübung Nord var som nævnt underlagt X. Fliegerkorps, der stod under ledelse af generaløjtnant Hans-Ferdinand Freiherr von Geisler.

Ved mørkefald den 8. april var mandskabet ved den norske hærs flyvetroppers "Jagevingen" på flyvepladsen Fornebu ved Oslo travlt beskæftiget med at gøre fly klar. Ved midnat havde man 5 Gloster Gladiator fly operationsklare.

Den oprindelige tyske plan var, at norske flyvepladser samt Masnedø ved Storstrømsbroen og flyvepladsen ved Aalborg i Danmark skulle erobres af faldskærmjægere. Disse operationer blev dermed den første militære indsats af tyske faldskærmstropper under 2. verdenskrig. Det bemærkes, at Göring gerne havde set dem indsat tidligere, nemlig i Polen under flettoget dér i september 1939, men det havde Hitler afvist.

I forbindelse med Weserübung Nord, var der faktisk nogle militære mål i Norge, som man fra tysk side havde planlagt at erobre udelukkende under anvendelse af enheder fra Luftwaffe. Det drejede sig om Fornebu lufthavn og flyvepladsen ved Kjeller, begge i nærheden af Oslo, samt flyvepladsen Sola ved Stavanger.

¹ Beskrivelsen af Luftwaffes angreb imod skibsmål er i hovedsagen hentet fra Die deutsche Besatzung von Dänemark und Norwegen, Walther Hubatsch, udgivet af Musterschmidt, 1952 samt fra www.wlb-stuttgart.de/seekrieg/40-04.htm

² www.en.wikipedia.org/wiki/Operation_Wilfred

³ www.46squadron.org/norwegian-campaign-and-hms-glorious/

⁴ www.aus-der-zeit.ch

Faktaboks om tyske faldskærmsjægere:

Det tyske Fallschirmjäger-Regiment 1 var af nyere dato. Første gang brugen af faldskærmstropper blev demonstreret var i Sovjetunionen under en stor militærmanøvre i militærdistrikt Kiev i Ukraine i 1935. Ved den lejlighed blev 1.800 faldskærmsjægere kastet ud under overværelse af flere udenlandske observatører, herunder daværende oberstløjtnant i Luftwaffe (senere generaloberst) Kurt Student. Samme år overbeviste Student den tyske militære ledelse om, at Wehrmacht med fordel kunne tage et sådant middel i brug. Da indsættelsen af faldskærmsjægere ville skulle ske med transportfly, blev det bestemt, at den nye enhed skulle underlægges Luftwaffe. Opstillingen af enheden tog sin begyndelse allerede samme år. Den blev stykket sammen af personel fra politienhederne "Wecke" og "General Göring" samt dele af personellet fra SA enheden "Feldherrnhalle."

De første tyske forsøg med faldskærmsudspring foregik gennem en lem i loftet på transportflyet. Den løsning var for besværlig og man gik over til at springe ud af lastdøren i flyet med skærmudløsning via et udløserkabel.

Faldskærmen, der blev anvendt i Norge, var en "Rückpackung Zwangauslösung 16" — RZ-16. Den var kopi af en tidligere italiensk faldskærmstype. Faldskærmen var ikke gennemtænkt. For at den kunne fungere efter hensigten skulle faldskærmsjægerne straks efter afsæt fra flyet vende hovedet nedad. Årsagen til dette var, at det bærende punkt fra seletøj til RZ-16 skærmen lå lige under skulderbladene på udspringeren. Under springet havde udspringeren ingen mulighed for at styre skærmen. Den kunne lige netop bære en soldat uden eller med kun meget let udrustning (pistol eller et par håndgranater). Soldaten skulle efter landing hægte flere karabinhage lignende fastgørelser af for at frigøre sit seletøj fra skærmen. Dette var en særdeles vanskelig procedure, der afstedkom, at faldskærmsjægeren – hvis han ikke hurtigt nok fik sig frigjort fra sin skærm – i tilfælde af blæst kunne blive slæbt han over terrænet.

Det besynderlige i den henseende er, at alle piloterne i Luftwaffes fly var udrustet med faldskærme med skuldermonterede stropper, sådan som man kender det fra alle de allieredes piloter og deres faldskærmsjægere.

RZ-16 ringe bæreevne gjorde det nødvendigt at kaste faldskærmsjægerens våben, udrustning og ammunition ned i særlige "Waffenbehälter" (containere). Efter landing skulle jægerne først lokalisere containerne, pakke dem ud, fordele våben m.v. førend de kunne organisere sig og løse pålagte opgaver.

De tyske faldskærmsjægere, der deltog i Fall Weserübung Nord havde ganske lidt udspringstræning. Det fremgår af flere beretninger fra deltagende soldater, at de inden indsættelsen blot havde haft 4 eller 5 spring.

Flyvepladsen på Fornebu var under bygning i april 1940, men den var så meget færdig som facilitet, at man kunne operere fra den. Fornebu var base for den norske hærs flyvetroppers ”Jagevingen.”

Til rådighed til at udføre faldskærmsjægeroperationerne blev en bataljon fra Fallschirmjägerregiment-1 allokeret. Bataljonen blev forlagt fra Fliegerhorst Stendal (ca. 100 km vest for Berlin) til 3 tre forskellige udgangspunkter den 8. april 1940.

1. og 2. kompagni blev fløjet fra Stendal til Fliegerhorst Jagel ved Schleswig.

3. kompagni blev fløjet til Fliegerhorst Stade, i Holsten, ca. 40 km nordvest for Hamborg.

4. kompagni blev fløjet til Fliegerhorst Barth i Pommern, ca. 20 km vest for Stralsund. Dette kompagni fik til opgave at indtage Strostrømsbroen. Da det ikke var en del af Fall Weserübung Nord, omtales den operation ikke nærmere i denne redegørelse.

1. og 2. kompagni fra Fallschirmjäger bataljon I skulle indtage Fornebu ved Oslo. De afgik kl. 05:30 i 29 Junkers 52 fly fra Jagel. Det ene af disse fly var særligt indrettet til at tage sig af efterretnings- og kommunikationsopgaver. Den formation havde også allokeret støttefly i form af 8 Junkers 88 bombefly, der afgik fra Lübeck på samme tid, samt jagerbeskyttelse i form af 8 Messerschmitt 110, der afgik lidt senere fra Eggebeck ved Schleswig. Kl. 06:00 lettede gruppen med 53 Junkers 52 transportfly, der transportererede infanterister fra II bataljon fra Infanterie-Regiment 324, også fra Jagel.

Junkers 52 transportfly
Foto: Die Welt

Ved daggry den 9. april 1940 var det lykkedes personellet på den norske ”Jagevingen” på Fornebu at få syv af deres til rådighed værende 10 Gloster Gladiator fly gjort operationsklare. Man rådede over 10 færdiguddannede piloter. De tre Gloster Gladiator fly, der ikke kunne gøres operationsklare og to Tiger Moth fly også tilhørende ”Jagevingen” var blevet sløret og på den måde gemt væk i udkanten af Fornebu flyvestation. De blev alle ødelagt af tyskerne senere samme dag.

Norsk antiluftskyts var blevet placeret omkring Fornebu flyfeltet med tyngde øst og nord for den øst-vestgående hovedbane.

Junkers 88 bombefly
Foto: e.wikipedia.org/wiki/Junkers_Ju_88

En route fra Tyskland til Norge stødte formationerne ind i svære vejrsmæssige vanskeligheder, nemlig tæt tåge over Kattegat. Tågen var så tæt at sigtbarheden var ned til 20 meter og strakte sig fra havoverfladen op til 600 meter.

Det var meningen af Messerschmitt 110 eskorteflyene først skulle støde til transportflyene i området ved Fornebu.

Kun halvdelen af piloterne på de tyske transportfly havde den fornødne træning i at flyve instrumentflyvning. Et forhold formationsføreren havde besværet sig over inden operationen blev indledt. Da man var på det nordligste punkt af flyvningen blev to af flyene skudt ned af et af de norske Gloster Gladiator fly fra Jagevingen. Da så yderligere to af Junker-52'erne stødte sammen i tågen og styrtede ned, valgte formationsføreren, Oberstleutnant Karl Drewes, at udgive ordre om at vende om og flyve til Aalborg, for at lande der. Men piloten, der havde ansvaret for den allerforreste rode (på tysk: Flügel) på tre fly, der befordrede faldskærmsjægerne, parerede ikke ordre og fortsatte mod Fornebu. Omhandlede rodes tre fly befordrede henholdsvis mandskabet til bemanningen af bataljonshovedkvarteret for faldskærmsjægerne, det særlige fly med efterretnings- og kommunikationsudstyr samt et fly med faldskærmsjægere.

Meldingen om at abortere transporten med faldskærmstropperne mod Fornebu blev sendt til generaløjtnant Geisler, chefen for X. Fliegerkorps, som gav sit samtykke. Han gav derfor straks ordre om, at alle Luftwaffes enheder, der var på vej til Norge skulle afbryde missionerne og returnere til egne baser.

Formationsføreren for de 53 Junkers 52 fly, Hauptmann Wagner, der befordrede infanteristerne mod Oslo meddelte sin formation, at ordren om at afbryde missionen enten var tiltænke andre enheder eller måtte være en falsk melding, der kunne være genereret enten af nordmændene eller briterne. Han bestemte derfor, at man skulle ignorere den. Dog var der nogle af flyene i Wagners gruppe, som vendte om. Da Junkers 52 flyene med faldskærmsjægerne returnerede sydover mødte de både jagereskorte flyene og den store gruppe af fly med infanterister. De sydgående fly vippede med vingerne for at signalere til de nordgående, at man havde afbrudt missionen. Denne signalgivning blev misforstået af begge nordgående formationer, fordi (berettede man senere) begge havde opfattet signaleringen med vippen med vingerne som en besked om, at man havde haft succes over Fornebu.

I løbet af morgenen den 9. april lykkedes det for Jagevingen at få 7 fly i luften. De norske Gloster Gladiator fly kunne klare 2½ time i luften på en optankning. Det lykkedes de norske piloter at skyde 2 af Messerschmitt jagereskorteflyene ned samt 2 af

Junker 88 bombeflyene og et af Junkers 52 troppetransportflyene. Et af de 7 fly fra Jagevingen blev skudt ned under luftkampen, men det lykkedes piloten – sergent Kristian Frederik Schye – at bringe flyet til en form for nødlanding, der betød, at han slap fra det med livet i behold. Inden luftkampene med de tyske fly var tilendebragt måtte to af de norske fly returnerede til Fornebu for at tanke op og

Gloster Gladiator, dobbeltdækker jagerfly. Flyet blev benyttet af såvel RAF som den norske Jagevingen på Fornebu. Her vist i norsk bemaling.

Foto: F. Arnesen

genlade, men det blev deres endeligt, fordi de blev skudt i stykker af tyske Messerschmitt fly mens de var på jorden. De fire øvrige norske Gloster Gladiator fly fik ordre på at flyve ind i landet. De landede alle på isbelagte søer og gik efterfølgende tabt.

Transportflyene med infanteristerne var under indflyvningen til Oslo ved flere lejligheder blevet beskudt af norske militære enheder. Flere af flyene var blevet ramt, dog uden fatale skader. Enkelte af infanteristerne ombord i Junkers 52 flyene var også blevet ramt og var blevet sårede, heraf nogle alvorligt.

De tilbageværende tyske Messerschmitt eskortefly var over Fornebu kl. 09:00. De cirklede over flyfeltet for at få øje på de nedkastede faldskærmsjægere, men forgæves. Kl. 09:19 dukkede et Junkers 52 fly op. Messerschmitt piloterne troede at det var første fly med faldskærmsjægere, men det var reelt første fly med infanterister. I stedet for at flyve ind over flyfeltet for at nedkaste faldskærmsjægerne, så Messerschmitt piloterne, at flyet gik ind til landing. Det var Hauptmann Wagner, der var pilot på flyet. Samme øjeblik flyet satte hjulene på landingsbanen blev det kraftigt beskudt af det norske luftforsvar på Fornebu. Wagner blev truffet af to skud og omkom straks, yderligere 4 infanterister ombord i flyet blev også dræbt og tre andre alvorligt sårede. Andenpiloten trak straks flyet op og satte kursen mod Aalborg. Da flyet landede dér kunne man konstatere, at der var 52 skudhuller i flyskroget.

Messerschmitt 110 jagerbombefly
Foto: en.wikipedia.org

Messerschmitt flyene gik nu ind i kampen og brugte tilbageværende flybrændstof til at bekæmpe luftforsvaret på Fornebu. Flyene gik derefter ind til landing i en rodet forestilling sammen med Junkers 52 flyene med infanterister. Både Messerschmitt flyene og Junkers 52 flyene benyttede deres maskingeværer fra agterskytter henholdsvis rygskytter til at bekæmpe de norske forsvarere på pladsen. Mange af de første fly, der landede havarerede, fordi de endte med at støde ind i hinanden for enden af landingsbanen.

Fortroppen af faldskærmsjægerne ankom først til Fornebu kl. 09:33. Det var de tre fly, som ikke havde pareret ordre om at returnere. De valgte at lande i den vestlige ende af flyfeltet for på den måde at holde sig uden for det norske stedbundne luftforsvar. Ved 10-tiden om formiddagen var de norske enheder på Fornebu løbet tør for ammunition og fortrak til et område nord for flyfeltet. Tyskerne erobrede de norske luftforsvarsvåben og tog 6 mand til fange. Frem til kl. 12 den 9. april ankom hovedstyrken af de tyske flytropper.

Det var oprindeligt planen, at de tyske faldskærmsjægere efter indtagelsen af Fornebu skulle have været videre samme dag for at erobre Kjeller (formentlig for at overtage faciliteterne intakt). Men de uheldige tildragelser på Fornebu fik til følge, at opgaven blev overdraget til Junkers 88 bombeflyene. De gjorde det, som man kan med bombefly. Følgerne deraf blev, at stort set alt på Kjeller blev jævnet med jorden. Der var intet tilbage efter angrebet, hverken bygninger, faciliteter eller materiel, som kunne gøres i brugbar stand.

Nettoresultatet for Fornebu var, at tyskerne den 9. april havde indtaget flyvepladsen. Og da dagen var omme kunne man opregne tilstedeværelsen af staben for Infanteriregiment 324 (tilhørende 163. Infanterie-Division), 1. og 2. bataljon fra samme regiment, 1 kompagni ingeniørtropper, 1 deling til drift af flyvestationen, forkommandoen for "Luftgaustab zur besondrede

Verwendung nummer 200,” samt 9.000 liter flybrændstof. Af fly var der omkring 100, hvoraf de fleste var Junkers 52. Af disse var en del havarerede. Der var også Messerschmitt 110, heraf også flere havarerede samt Heinkel 111 bombefly. Det nøjagtige antal fly på pladsen lader sig ikke opgøre, fordi de mange skriftlige kilder, der findes om hændelsen, har divergerende oplysninger om netop antallet af fly. Formentlig hænger de afvigende oplysninger sammen med, at der fra middagstid den 9. april og til mørkefald stedse skete landing og start af fly, enten med transporter af den ene eller anden art eller af fly, der ydede luftstøtte til de hærenheder, der var sat til at forfølge de norske enheder, der retirerede nordover.

Parallelt med erobringen af Fornebu blev Sola blev indtaget i løbet af morgenen og formiddagen den 9. april 1940 ved en særdeles dristig operation. Det foregik ved et raid af faldskærmsjægere fra Fallschirmjäger-Regiment-1 dels af luftlandsatte infanterienheder fra 163. Infanterie-Division.

Flyvestationen Sola var interessant for tyskerne på flere måder. Den var nybygget med betonbaner i 1937. Derfra ville man med Luftwaffes fly kunne nå mål såvel på Orkney Øerne som i Skotland og man ville – med udgangspunkt i Sola – kunne dække det meste af Sydnorge. En lidt nærmere beskrivelsen af den tyske erobring af Sola ved Stavanger går på, at opgaven var blevet tildelt 3.

Fallschirmjägerkompagni. Kompagniet var som nævnt blevet overflyttet fra Stendal til Stade.

Om morgenen den 9. april kl. 05:30 (tysk tid, kl. 04:30 norsk tid) afgik styrken med faldskærmsjægere fra Stade i 12 Junkers 52 transportfly. De skulle ledsages dels af 12 Junkers 88 bombefly fra Fliegerhorst Lübeck, der lettede på samme tid, samt af 8 Messerschmitt 110 jagereskorte fly fra Sylt, der afgik lidt senere. Det bemærkes at Messerschmitt flyene kun havde flybrændstof nok ombord til at kunne nå til Sola og derfor var tvungne til enten at lande på Sola eller nødlande i terrænet deromkring. Den efterfølgende gruppe på 53 Junkers 52 med en bataljon fra Infanteri-Regiment 193 afgik fra Stade lidt senere. I alt var der planlagt at 85 af Luftwaffes fly i formiddagens løb skulle nå frem til Sola.

Flyvestrækningen var 600 km, med datidens fly svarende under gunstige forhold til 3 timer og 12 minutters flyvning. Af de 12 Junkers 52 fly med faldskærmstropper nåede de 9 frem til Sola i det initiale angreb. Et fly gik i brand lige efter start og måtte nødlande. Et fly fik motorproblemer og kom ikke af sted med hovedgruppen. Besætning og mandskab på det fly blev flyttet over på et reservefly og kom af sted senere. Undervejs til Sola mødte man – som missionen til Fornebu – over Skagerrak en tyk tåge. Dette tågevejr gav, som nævnt ovenfor, anledning til en beslutning fra X. Fliegerkorps, om at afbryde missionerne mod Norge og vende om, enten til hjembasen eller nærmeste anvendelige landingsplads. Den besked blev kun opfanget af et af Junkers 52 flyene, som afbrød flyvningen og satte kurs mod Aalborg. Mere om det dårlige flyvevejr i det følgende. Under den videre flyvning mistede hele hovedgruppen af Junkers 52 flyene orienteringen. Piloterne var efter visse datidige tyske oplysninger helt enkelt ikke tilstrækkeligt godt træned i instrumentflyvning, og de havde kun ringe kendskab til topografien i lokalområdet ved Sola. Disse forhold til trods insisterede formationsføreren på, at man fortsatte flyvningen. Men de blev reddet af det, man i moderne sprogbrug vil kalde en feberredning, mere om dette i det følgende.

Tyske faldskærmsjægere under udspring fra et Junkers 52 fly.

Foto: www.weltkrieg2.de/ju-52-tante-ju

Gruppen af Messerschmitt 110 jagereskortefly, der afgik fra Sylt løb ind i en del vanskeligheder. Kort efter start kolliderede to af flyene og styrtede ned. Under den videre flyvning nordpå, løb de resterende seks fly ind i samme tykke tåge, som Junkers 52'erne oplevede ved samme tid. Formationsføreren for Messerschmitt flyene opfangede fornævnte melding om at afbryde missionen og søgte mod Aalborg, hvor man landede. Men ved landingen var der kun fire fly. De to sidste Messerschmitt fly havde ikke modtaget beskeden om at vende om, og var fløjet videre nordpå.

Inden Junkers 52 flyene nåede Sola var gruppen af Junkers 88 bombeflyene nået frem. De gik straks i gang med deres del af opgaven, nemlig at angribe flyene fra den norske hærs flyvetroppers "Bombevingen", der var stationeret på Sola. Det drejede sig om ikke mindre end 12 fly bombefly. 4 Fokker CV-E, 2 Fokker CV-D, 2 De Havilland Tiger Moth og 4 Caproni Ca.310. Alle flyene undtagen Capronierne var af ældre dato og derfor ikke særligt egnede til tidssvarende luftkrigsførelse efter datidens forhold. Det lykkedes nordmændene at få det ene af Caproni flyene i luften og tage flugten mod nordøst. Flyet landede på en isfyldt sø og gik tabt, fordi det ikke senere lykkedes at gøre det operationsklart.

Inden Junkers 88 bombeflyene havde tilendebragt deres del af opgaven på Sola blev de kaldt ud til bombning af et norsk orlogsfartøj, Aeger, der lå i Stavanger fjord. Besætningen på Aeger havde tidligt på dagen opdaget at et angiveligt tysk fragtskib, der var ved at anløbe Stavanger, reelt var et troppetransportskib. Nordmændene valgte at sænke skibet med artilleriild. Luftwaffes Junkers 88 fly bombede derfor Aeger, som blev ramt af flere bomber og sank.

De to Messerschmitt der var fortsat mod Sola indhentede de ni stærkt forsinkede Junkers 52 fly over Sydnorge og guidede dem til Sola. Vejret var da klaret en del op. Piloterne på jagereskorteflyene havde terrænkendskab til området ved Sola af to grunde. Dels havde de fået mulighed for ganske kort at indprente sig topografien omkring flyvestationen via en skalamodel over selve pladsen, dels havde de gennem kortstudier gjort sig alle mulige anstrengelser for at skaffe sig et grundigt terrænkendskab. Sagen var, at der var en ikke ringe risiko for, at flyene ville være tvunget til at nødlande i terrænet. Det hører med til historien, at Messerschmitt flyene kun havde flybrændstof nok ombord til selve udflyvningen plus ganske kort tid i målområdet. Klokken var nu 10 og faldskærmssoldaterne blev kastet ud sammen med deres våbencontainere fra 70 meters højde. Soldaterne ved det norske luftforsvar på Sola havde intet kendskab til faldskærmsjægere og troede, at de på ny var udsat for bombeangreb og valgte kortvarigt at gå i dækning. Denne forvirring blandt de norske forsvarere betød, at de tyske faldskærmsjægere fik mulighed for forholdsvis uhindret at få fat i egne våben og udrustning fra de nedkastede containere. Lidt mindre end en halv time efter nedkastningen var Sola efter kortvarige ildkampe i tysk besiddelse. Kl. 10:30 kunne infanteristerne fra 193. Infanteri-Regiment lande på Sola. De gik straks i gang med besættelsen af Stavanger by sammen med tropper, der var blevet sat i land fra koffardiskibe og skibe fra Kriegsmarine i Stavanger havn. Ved solnedgang den 9. april 1940 var der på Sola ankommet ca. 2.000 tyske tropper og 180 af Luftwaffes fly, henholdsvis transportfly, bombefly og eskortejagere.

De 2.000 tyske tropper, der var tale om, var Stab med 1. og 2 bataljon fra Infanteri-Regiment 193, dele af "Luftgaustab zur besondere Verwendung nummer 200," flyvepladspersonel. De tyske tab af mandskab ved indtagelsen af Sola var 3 døde og 8 sårede. Disse blev samme dag evakueret til Stade i Tyskland.

Blandt de norske forsvarere var der 57 sårede, heraf flere alvorligt.

Den 11. april sent på eftermiddagen angreb Heinkel 111 fly fra Fornebu den norske konge med følge ved Nybergsund 70 km nordøst for Elverum. Angrebet var resultatløst i og med at man ikke ramte kongen og hans entourage.

Den 13. april indledte RAF Bomber Command natlige udlægning af søminer fra luften. Deltagende fly var fra 5. Bombergroup, eskadrillerne 44, 49, 50, 61 og 144. Til at starte med var det

kun de tomotorers Hampden fly, der blev indsat. Men operationerne var ineffektive fordi flyene kun var i stand til at medbringe og nedkaste én mine ad gangen.

Natten mellem 13. og 14. april blev 15 Hampden fly indsat til minelægning langs den danske østkyst. Et af flyene gik tabt på grund af havari. Samme nat blev 23 Hampden fly indsat til minering af Øresund samt Store Bælt og Lille Bælt. 2 af flyene blev skudt ned af tyske jagerfly.

1. kompagni af Fallschirmsjäger Regiment-1 fik til opgave at afskære jernbanelinjen gennem byen Dombås, ødelægge telefonlinjerne og blokere vejen gennem byen. Alt med henblik på at forhindre genforsyning af de norske styrker længere sydpå og stoppe de allieredes fremrykning. Datoen for manøvren blev sat til den 14. april, altså blot fem dage efter landingen i Oslo. Kompagniet var netop returneret til Stendal den 12. april, da mandskabet den 13. april fik ordre til på ny at begive sig til Oslo. Dagen før var britiske tropper blevet sat i land i Trondheim, som omtalt i denne mappes kapitel om hæroperationer.

Den 14. april var der tysk luftrekognoscering over Andalsnes og efterfølgende angreb på den allierede landsætning med Heinkel 111 fly, der var stationeret på Sola. Angrebet endte resultatløst.

Den 14. april skulle faldskærmsoperationen mod Dombås begynde. Men der var en række problemer. Piloterne på de fly, der befordrede faldskærmsjægerne havde ingen kort over lokalområdet. Man havde ingen valide oplysninger om vejrliget i området. Chefen for de Stuka fly, der skulle yde jagereskorte, Oberstleutnant Dilley, nægtede at flyve i det vejr. Han var veteran fra 1. verdenskrig, som ikke lod sig rokke, også selv om ordren til operationen kom fra Hitler direkte. Faldskærmsjægerne havde ikke nogen chef, der turde eller ville sige fra, så de måtte af sted. Der var stærk vind, regn og slud i Oslo. Faldskærmsjægerne havde ingen vinterudrustning. Ikke desto mindre tog 180 mand i alt af sted fra Fornebu i 15 Junkers 52 fly i fem kæder af 3 fly. Afgangen gik ikke som planlagt, der opstod forsinkelser i begyndelsen. Vejret en route til Dombås blev værre end i Oslo, der var snetykning og stærk vind. Flyene, der af mangel på kort, var nødsaget til at følge jernbanelinjen op gennem Gudbrandsdalen. De blev flere gange beskudt af norske tropper. Et af flyene blev så beskadiget af beskydningen, at det måtte nødlande. Et fly fortsatte nordover og landede i Værnes ved Trondheim. Faldskærmsjægerne blev spredt over et meget stort område mange kilometer fra Dombås både syd og nord for byen. Landingen blev for mange faldskærmsoldater en meget ubehagelig oplevelse, fordi de ikke kunne komme fri af deres faldskærme. De blev trukket langt hen over den frosne og snedækkede jord i den stærke blæst. Efter landingen havde jægerne vanskeligt ved at finde deres våbencontainere og spredningen over de mange kilometer gjorde, at det tog dem lang tid at blive organiseret. Operationen var dristig, også for dristig. Faldskærmsjægerne lykkedes med at få telefonlinjerne kappet og de fik også gennemført en enkelt sprængning af jernbanelinjen.

Operationen fik til følge, at tyskerne mistede 18 faldskærmsjægere, 10 alvorligt sårede og 20 sårede. En større del af jægerne blev taget til fange og var i krigsfangelejr for en tid.

Natten mellem 17. og 18. april blev 33 Hampden fly indsat til mineudlægning i området nord for Skagen.

18. april angreb fly fra Kampfgruppe 26 trawlere tilhørende de allierede magter. Resultatet af operationen kendes ikke.

20. april beskadigede Heinkel 111 fly fra Kampfgruppe 100 det britiske orlogsskib Rutlandshire ved Skomsvoll på øen Otterøya 20 km syd for Narvik. Skibet stod ikke til at reparere. Et af Heinkel flyene, for med chefen for enheden ved roret, blev beskadiget og måtte nødlande på en isfyldt sø. Flyet gik efterfølgende gennem isen og forsvandt.⁵

Natten mellem 21. og 22. april blev 36 Hampden fly indsat til mineudlægning i bl.a. i Store Bælt og Lille Bælt. Et af flyene blev skudt ned af tyske jagerfly.

⁵ www.royal-naval-reserve.co.uk/rutlandshire/page5.htm

Natten mellem 23. og 24. april var 26 Hampden fly indsat i minelægningsmanøvre i Kattegat.

24. april sænkede fly fra Kampfgruppe 26 orlogsskibene Larwood i Fanefjord, Hammond ved Andalsnes og Bradman i Romsdalfjorden. Nævnte skibe blev senere hævet af den tyske Kriegsmarine, sat i stand og gjort tjenstdygtige og indrullet i Kriegsmarine under navnene Franke, Salier og Friese.

Natten mellem 25. og 26. april blev 28 Hampden fly indsat i bl.a. Store Bælt og Lille Bælt med henblik på mineudlægning, men dårligt vejr forhindrede nedkastningen af minerne. 3 af flyene gik tabt. To havarerede og ét blev skudt ned af et Messerschmitt 109 fra Jagergeschwader 2.

Udlægning af søminer fra luften i perioden 13. til 26. april har med sikkerhed resulteret i at 5 tyske koffardiskibe, et tankskib og en lodsbåd er blevet sænket eller beskadiget.

Det britiske orlogsskib Jardine blev beskadiget af fly fra Kampfgruppe 26 ved Namsos den 27. april. Efterfølgende blev det gjort totalt ubrugeligt af Royal Navy.

Orlogsskibet Cape Siretoko tilhørende den britiske flåde blev sænket den 28. april i Moldefjorden af tyske fly fra Kampfgruppe 26. Samme fly sænkede to dage senere det britiske orlogsskib Warwickshire ved Namsos. Begge sidstnævnte skibe blev senere bjerget af Kriegsmarine og indsat under navnene Gote og Alane.

Den 1. maj blev det norske lazaretskib Dronning Maud truffet af tyske fly ved Stadlandet og måtte opgives. Ved indsejlingen til Namsosfjorden gik samme dag de tre britiske ubådsjagere Aston Villa, Gaul og St. Goran tabt efter tyske luftangreb.

Den 3. maj 1940 blev to franske orlogsskibe, nemlig Bison og Afridi, sænket nordvest for Trondheim efter angreb af tyske Stuka fly.

Den 5. maj angreb Luftwaffe det britiske slagskib Resolution samt krydserne Aurora og Effingham ud vor Beisfjord ved Narvik. Angrebet var resultatløst.

Den 9. maj angreb 6 Blenheim IV-F fra RAF 254. eskadrille og 8 Skua fly fra Royal Navys 806. eskadrille skibsmål ud for Bergen. Den tyske minestryger M 134 gik tabt. Skibet blev senere bjerget og sat i tjeneste. Angrebet kostede briterne 1 Blenheim fly, der blev skudt ned af antiluftskyts, og et Skua fly, der gik tabt under landing på hjembasen.

Den 10. maj satte Royal Navy krydserne Enterprise og Cairo, destroyeren Hesperus, sluppen Fleetwood og fragteren Margot forstærkninger i land ved Mo trods kraftige tyske luftangreb.

Royal Navys Skua-fly fra Ark Royal understøttede den 14. maj de allieredes fremrykning fra Narvik og sydpå.

Under sikring af destroyeren Wolverine og sluppen Stork gjorde det britiske transportfartøj Chorbry natten til den 15. maj et forsøg på at overføre en bataljon til Bodø. Fartøjet blev imidlertid angrebet og truffet af et Junkers 88 bombefly og måtte efterfølgende opgives.

Den 17. maj sænkede et tysk Focke-Wulf 200 fjernopklaringsbombefly fra Kampfgruppe 40 det norske fartøj Torgtind ved Aldrasundet på Helgeland. Formentlig var dette engagement den første succes gennemført af dette nye tyske firemotorers fly.

Natten mellem den 17. og 18. maj lattede 6 Swordfish tilhørende Royal Navys Fleet Air Arms 823. eskadrille fra Hatston med kurs mod Haugesund, hvor de nedkastede miner.

Ved et angreb af fly fra Luftwaffes Kampfgruppe 30 mod skibsmål ved Narvik den 18. maj blev det britiske slagskib Resolution ramt af en 1.000 kg bombe, der slog hul ned gennem tre dæk.

Blenheim bombefly
Foto: i.pining.com/originals/

Den 18. maj opererede de britiske hangarskibe Furious og Glorious ud for Lofoten. Samme dag blev Royal Navys 701. eskadrille med Walrus-vandflyvere fløjet ind til Harstad for derfra at gennemføre opklaringsopgaver og bekæmpe U-både. Samme dato blev den norske kystdamper Sirius sænket efter flyangreb ved Senja i Solbergfjorden. I området ved Harstad-Narvik blev det britiske koffardiskib Pembroke Coast beskadiget efter flyangreb. Skibet var lastet med vigtigt militært udstyr. Samme dag led det norske skib Deneb samme skæbne. Det var lastet med benzin. Begge nævnte skibe gik i brand og måtte sænkes af de allierede. Også den 18. maj blev det britiske skib Balteako beskadiget ved bombeangreb. Samme dag blev den britiske U-bådsjager Cape Passero sænket efter flyangreb ved Bogen bugt.

Den 21. maj sørgede Royal Navys hangarskib Furious for at 18 Gladiator-jagere fra RAF 263. eskadrille kunne flyves ind til Bardufoss. Derimod måtte Glorious vende om med Hurricane jagere fra RAF 46. eskadrille. Flyene var tiltænkt flyvepladsen ved Skånland vest for Narvik. Det viste sig, at det på daværende tidspunkt ikke var muligt at operere fra pladsen. Landingsbanen var lavet af PSP-plader (hullede jernplader, der kan kædes sammen til lange, sammenhængende midlertidige flyvepladser). Talrige tyske fly blev skudt ned af Gladiator fly i de dage. Landingsbanen ved Skånland var imidlertid ikke særligt velegnet til at operere fra.

Den 22. maj blev den britiske U-bådsjager Melbourne sænket ved Gratangsbotten sammen med det norske kystfartøj Bjarkøy. Sidstnævnte blev senere hævet, repareret og sat i drift af tyskerne.

Den 23. maj nedkastede tyske Heinkel 59 fly tre miner i Romabaksfjorden.

Den 24. maj blev skibe sænket ved Bodø og ved Rognan. Det drejede sig om den norske bevæbnede trawler Ingrid henholdsvis det norske kystfartøj Skjerstad. Ud for Harstad blev Royal Navys specialfartøj Mashobra samme dag angrebet af fly og truffet. Det blev svært beskadiget og sat på grund. Mashobra endte som totalforlis efter hændelsen.

De britiske krydsere Enterprise og Cairo, destroyeren Hesperus Trawleren Loch Shin, der havde til opgave at sikre et U-bådsnet ud for Harstad blev den 26. maj så svært beskadiget af en nær-træffer fra et Heinkel 111 fly, at det måtte afskrives, det samme måtte den fuldlastede olietanker Oleander.

Den 26. maj lykkedes det for det britiske hangarskib Glorious at overføre et antal Hurricane jagerfly tilhørende RAF 46. eskadrille til Skånland flyveplads i Norge. Reelt en forsinkelse af manøveren fra den 21. samme måned. Samme dag blev den britiske krydser Curlew sænket netop ud for Skånland efter at være blevet angrebet af tyske Heinkel 111 bombe-fly. Orlogsfartøjet var øremærket til at skulle have været flagskib for flotilleadmiral Lord Cork.

Fordi banen på Skånland ikke var særlig velegnet til at operere fra blev Eskadrille 46 igen deployeret, men nu til Bardufoss og var i drift derfra den 27. maj. Eskadrillerne havde til opgave at yde luftforsvar af den britiske flådes ankerplads ved Skånland og den norske flådebase ved Harstad på øen Hinnøya, samt Narvik-området efter at det var blevet generobret.

I de sidste dage af maj måned 1940 blev Gladiator flyene også — ud over regulære luftforsvarsopgaver — indsat i egentlige luft-til-jord angreb, rettet mod jernbaneknudepunkter, fjendtlige køretøjer og kystfartøjer.

Den 28. nedkastede Luftwaffe fem miner i Vestfjorden.

Hurricane jagerfly.

en.wikipedia.org/wiki/Hawker_Hurricane

Den 2. juni blev en af de britiske Gladiator-piloter krediteret for at have skudt tre tyske fly ned under et og samme sortie, nemlig to Messerschmitt 111 og et Junkers 88 bombefly. Generelt var de britiske flyoperationer i området korte, men intense.

Operation Alphabet, evakueringen af britiske tropper, skibe og fly fra Norge, blev indledt i nord natten mellem den 3. og 4. juni. Operationen var en tilbagetrækning, som reaktion på den tyske invasion i Nederlandene og Frankrig. Det britiske hangarskib *Glorious* ankom til Norge ud for Narvik den 2. juni. Opgaven var at sikre evakueringen af så mange fly som muligt. Ved ankomst var der allerede 9 Sea Gladiator fly ombord fra FAA eskadrille 802 og 6 Swordfish fly fra FAA eskadrille 823. Opgaven var at tage imod RAF fly.

Den 7. juni lykkedes det uden større problemer at overføre 10 Gladiator fly tilhørende RAF eskadrille 263 og Hurricane fly fra RAF eskadrille 46. I de 10 dage RAF eskadrille 46 deltog i kampagnen i Norge lykkedes det den at gennemføre 240 missioner. De mistede 2 af deres 23 piloter i kamp. Det var det aldrig tidligere sket, at Hurricane fly var landet på et hangarskib. Normalt ville det ikke kunne lade sig gøre fordi Hurricane flyene har en meget højere landingshastighed end de langt lettere biplaner, som normalt opererede fra hangarskibet. Hurricane flyene ville ikke kunne nå at lande på *Glorious'* bane, der var 161,5 meter lang. Flyene var ikke udrustet med halekrog, ligesom *Glorious* ikke havde anlæg ombord til at opfange flyene. Men RAF piloter og teknikere konstruerede og afprøvede en løsning, hvor man fastgjorde en 7 kilos sandsæk til halehjulet. Dette var tilstrækkelig til at Hurricane flyene lige netop kunne lande, når de anvendte fuld bremse straks efter at hjulene havde ramt dækket.

I det tidsrum, eskadrille 263 havde opereret i Norge, havde man gennemført 249 togter og meldt 26 luftsejre.

Under *Glorious'* retursejls til Scapa Flow blev skibet indhentet af de tyske slagskibe *Gneisenau* og *Scharnhorst* den 8. juni og sænket sammen med flyene fra de fire eskadriller, der var ombord. Eskadrille 263 mistede sin chef og ni andre piloter. I alle militære operationer kan man begå handlinger og man kan undlade at handle. Normalt taler man ikke så meget om det sidste. Men det virker besynderligt, at chefen ombord i *Glorious* ikke gjorde brug af de fly, han havde ombord til dels at foretage rekognoscering, til dels at angribe fjenden med flybårne torpedoer. Ved god rekognoscering kunne man formentlig have erkendt fjendens slagskibe så betids til man måske kunne være sejlet i sikkerhed, og ved aktiv handling kunne man med held have sænket et af slagskibene eller dem begge. Der ligger et 100-års moratorium på de historiske kilder til hvad der faktisk skete med *Glorious*, så vi må vente til det Herrens år 2040, førend vi kan få bedre kendskab til sandheden omkring træfningen.

Erling B. Flebbe

Hovedkilden til redegørelsen om Fall Weserübung er hentet fra *Die deutsche Besetzung von Dänemark und Norwegen 1940*, Walther Hubatsch, udgivet på Musterschmidt, 1952, endvidere *Die Ersten und die Letzten, deutsche Jagdflieger im Zweiten Weltkrieg*, Adolf Galland, udgivet på Franz Schneekluth, 1953, samt de.wikipedia.org/wiki/Unternehmen_Weserübung.

Oplysningerne om de tyske faldskærmsoperationer er i hovedsagen tilvejebragt fra bogen *German Paratroops in Scandinavia* af Óscar González, ISBN 978-0-7643-3241-8, udgivet på Schiffer Military History Books, 2009. Endvidere www.mdr.de/geschichte/ns-zeit/fallschirmjaeger-wehrmacht-hitler-ELITETRUPPE-DRITTES-REICH100.html - Fallschirmjäger der Wehrmacht - Anfänge einer umstrittenen Elitetruppe, og [Lexikon der Wehrmacht - Fallschirm-Jäger-Division](http://Lexikon-der-Wehrmacht-Fallschirm-Jäger-Division) (lexikon-der-wehrmacht.de) samt udpluk fra en lang række kilder på internettet om krigsførelsen i Norge i april-majdagene 1940.

Træfningen ved Midtskogen.

De tyske faldskærmsjægers fortsatte jagt på Regeringen og Kongen efter indtagelsen af Hamar blev natten mellem 9. og 10. april bragt til standsning ved en vejspærring ved broen over Terningåen mellem Hamar og Elverum.

Norske styrker, opgaven

Den indsatte styrke var dele af et nyindkaldt garderkompagni, der et par dage tidligere var ankommet på ski til Skyte- og Vinterskolen for Infanteriet på øvelsespladsen Terningmoen vest for Elverum m.h.p. kurser i maskingevær og morterer. De blev kort før midnat suppleret med øvrigt personel fra skolen og regimentsstrukturen samt den lokale skytteforening. I alt var ved tyskernes ankomst indsat op mod 60 mand. Terrænet var fladt og snedækket, vejret koldt og overskyet. Åen havde ingen hindreværdi for afsiddet personel.

Spærringen var etableret af chefen for Østopland Regiment / Infanteri Regiment 5 i Elvrum, der ved 16-tiden havde tilkaldt og instrueret den fungerende skolechef og den nyankomne chef for garderkompagniet. Selv fik regimentschefen først ordre til at etablere en sådan spærring af generalstabschefen pr. telefon kl. ca. 1950, hvor han da kunne melde at være i fuld gang.

Opgaven ved Midtskogen var at bringe den tyske kolonne til standsning og tvinge tyskerne til at fortsætte til fods mod hovedstillingen, der var etableret ved det næste vandløb, 2½ km. længere mod øst, hvor alt resterende mandskab, herunder chefen og hovedparten af mandskabet fra garderkompagniet, var placeret og tyskerne skulle bringes til endelig standsning. Planen baserede sig på to fremskudte stillinger nord og syd for vejen vest for broen samt stillinger om Midtskogen Gård, hvor også to maskingeværhold var placeret ved selve gården nordøst for broen.

Den kongelige korteg, og senere generalstabschefen og den kommanderende general, passerede stillingerne før selve broen blev endeligt spærret kl. ca. 2300. Regeringen var inden da kørt med særtog direkte fra Hamar til Elverum.

Selve spærringen bestod udover tømmer og pigtråd på selve broen af tæt skråparkerede, ophobede civile last- og personbiler i grøfterne og på vejbanen vest for denne. I udførelsen blev denne del af spærringen længere end forudset, hvorved de fremskudte stillinger ikke fik den ventede virkning.

Tyske styrker, forløbet

Tyskerne ankom kort efter kl. 0200.

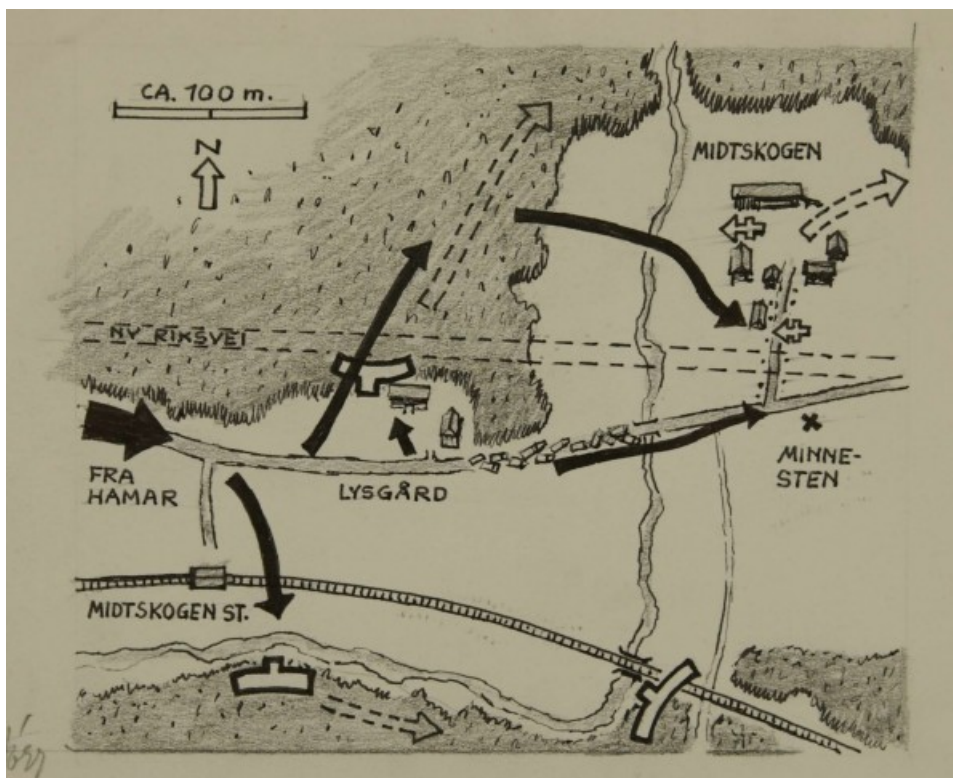
Den tyske styrke bestod af ca. 100 veltrænede, velmotiverede og veludrustede faldskærmsjægere i beslaglagte busser fra Oslo Sporveje, en erobret militær norsk lastbil, civile personbiler og luftattachéens tjenestevogn, da denne deltog som lokalkendt vejviser.

Bussernes ruder var slået ud, således at der umiddelbart kunne åbnes ild før og under afsidning. Ved ankomst var tyskerne derfor uventet hurtigt i angreb inden den fremskudte styrke fik løsnet mere end enkelte skud og trak sig tilbage gennem skoven.

Tyskerne fik hurtigt fire maskingeværer (MG 34) frem langs de blokerende biler og i skovkanten nord for vejen rettet mod Midtskogen Gård og angreb i to akser; frem langs vejen på sydsiden og et forsøg på at omgå gården nord om, som i praksis blev mere eller mindre frontalt over åen i den knædybe sne. Tyskerne oplyste efter behov terrænet med signalpistoler og kastede håndgranater

efterhånden som de nærmede sig, ligesom de vedligeholdte ilden fra maskinpistoler under fremrykningen. Nordmændene havde intet af dette.

Det lykkedes dem kun at få det ene af de to maskingeværer til at virke mod terrænet om vejspærringen, inden de trak sig tilbage gennem skoven for at indgå i hovedstillingen. På det tidspunkt var stråtaget på gårdens ene længe i brand efter at være blevet ramt af et lyslegeme fra en signalpistol.

Ministerinstruksen.

Den norske udenrigsminister havde i Elverum som sin sidste ordre - inden han udmattet efter en lang og dårlig dag gik til sengs - befaleet at afblæse enhver kamp ved Midtskogen [!] Begrundelsen var, at man ventede den tyske gesandt til forhandlinger, og ikke burde spille liv og blod i en sådan kamp inden da. Det var under generalstabschefens vedvarende og hårdnakkede forsøg på at få udenrigsministeren vækket og i tale, at tyskerne ankom til Midtskogen, hvor denne ministerinstruks ikke var kendt.

Colt mitraljøre m/29.

Det norske licensproducerede 7,92 mm Browning (1917) maskingevær.

Vægt 18,5 kg, kadence 560 skud/minut, vandkølet.

Her indsat ved Midtskogen

– med blandet besætning af garderekrutter og fra regimentet –

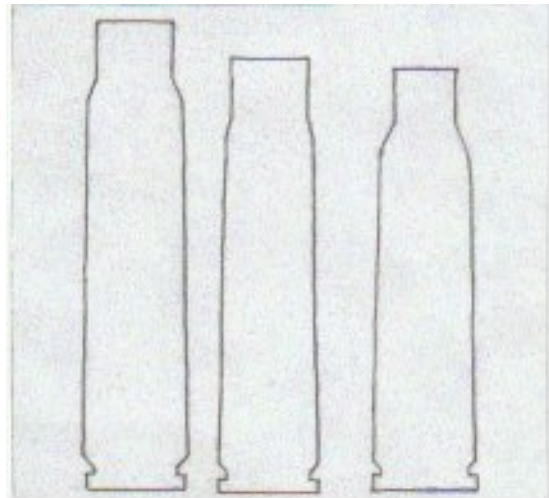
Det ene eksemplar, der efter indledende funktioneringsfejl holdt tyskerne stangen.

Fra venstre: Den specielle norske maskingeværpatron kaliber 7,92 X 61 mm, der efterhånden som maskingeværerne blev modificeret dertil skulle afløse den oprindelige 7,92 X 57 mm. I 1940 var begge modeller stadig i brug.

Ved en forudgående træfning ved broen syd for Hamar var maskingeværerne den nye model – men patronerne til den gamle.

Ved Midtskogen passede våben og ammunition sammen, og problemerne skyldtes frosten og formentlig en forkert olieblending.

Til sammenligning den norske geværpatron 6,5 X 55 mm.

Opfølgning

Træfningen havde varet omkring en time. De norske tab var tre sårede, de tyske var to døde og et ukendt antal sårede. Den ene døde var luftattachéen fra Oslo.

Faldskærmsjægerne havde nu været i uafbrudt aktion i to døgn og var over 100 km. bag fjendens linjer. Den tyske chefs overvejelser efter træfningen fokuserede på manglen på opfølgestyrker, knapheden på transport og ammunition, hastigheden ved videre fremrykning til fods, usikkerhed om yderligere spærringer i dybden, og ikke mindst usikkerhed om, hvor regeringen og kongen faktisk befandt sig. Resultatet efter en tre kvarters tid blev opsamling af de få efterladte i Hamar og tilbagevenden til Oslo ad samme vej, hvorunder styrken tog flere - større og mindre - norske enheder på vej mod nord til fange.

Eftertiden.

Den norske styrke genbesatte og opretholdt stillingen senere på dagen den 10. april, for det tilfælde at tyskerne skulle returnere.

Den norske sejr i træfningen gav regeringen tid i de kommende dage til de videre parlamentariske procedurer og beslutninger, der sikrede den videre modstand og kongens frihed til beslutningen om evakuering til England.

På kortere sigt var sejren af stor betydning for moralen blandt de norske styrker: Den er i dag en del af tidens norske selvforståelse og er blevet kaldt

‘Landevejens svar på Oscarsborg’.

Efter besættelsen blussede diskussioner op mellem de involverede om hvem der var hvor hvornår, traf hvilke beslutninger og udgav hvilke ordrer til hvem.

På stedet er i dag såvel en mindesten som en oversigtstavle.

Personerne, i rækkefølge som nævnt ovenstående (order of appearance).

Chefen for Østopland Regiment: Oberst Hans Sommerfeldt Hiorth var tidligere prominent lokalt medlem af National Samling. Han var om formiddagen blevet ringet op af sin tidligere partiformand, netop selvudnævnt Regeringschef Vidkun Quisling, og befalet til at standse regeringen og kongen, om de måtte komme forbi Elverum. Som indledning til ordreudgivelsen om spærringerne umiddelbart herefter orienterede han om denne samtale og tilkendegav, at han ikke agtede at følge denne ulovlige ordre.

Fungerende chef for Skyte- og Vinterskolen for Infanteriet: Major Olaf Helseth koordinerede indsatsen ved og mellem de to spærringer mellem Hamar og Elverum. Briefede endvidere generalstabschefen ved hans passage af hovedstillingen, nu ledsaget af den kommanderende general. Herefter ansvarlig for at fremføre yderligere forstærkninger til stillingerne; samlet blandt skolens befalingsmænd og elever, civil ansatte - efter hastig uddannelse på gevær - samt frivillige fra den lokale skytteforening. Senere under besættelsen ledende modstandsmand og efter krigen general og chef for Hæren.

Chefen for Garderkompagniet: Kaptein Arne Hagtved opholdt sig mest, sammen med hovedparten af kompagniet, i hovedstillingen og betragtede stillingerne ved Midtskogen som værende under hans kommando.

Generalstabschefen: Oberst Rasmus Hatledal ledsagede i den kommanderende generals fravær regeringen til Hamar, modtog der meldinger fra sin stab om de fremrykkende tyskere og fik afbrudt regeringsmødet og sendt regeringen videre til Elverum. Fik herunder mundtlig ordre om at forsøge at standse tyskerne og iværksatte to forgæves forsøg herpå.

Den kommanderende general: Kristian Laake havde just 65 års fødselsdag hin 9. april, og kørte under generalstabens forlægning fra Akershus til Eidsvold nord for Oslo via sin privatbolig for at hente personlige effekter, hvorefter han ..”rotet seg bort”. Han nåede først frem senere på eftermiddagen og mødtes om aftenen med generalstabschefen i Hamar. Hans pessimisme gjorde ham uegnet til at føre, og han blev 11. maj afløst af generalinspektøren for infanteriet, oberst Otto Ruge.

De fremskudte norske stillinger vest for broen og spærringen og nord for vejen: Kaptein Oliver Møystad, lokalt fremtrædende medlem af National Samling. Forlod kort efter den norske hær med

militærnægterlignende begrundelser, og blev senere under besættelsen chef for Statspolitiet. Efter krigen idømt bøde og 10 års fængsel. Løsladt efter 5.

Ansvarlig for vejspærringen: Kaptein John Rognes var fast lærer ved skolen.; kendt som en kontant, hård og konsekvent officer.

De to tyske angrebsakser: Sydligt langs vejen leutnant Hans-Georg Zuber, der overlevede krigen, og nordligst mod Midtskogen Gård leutnant Wolfgang Graf von Blücher, som faldt på Kreta året efter.

Luftattachéen fra Den tyske Legation i Oslo: Hauptmann Eberhardt Spiller, der ledsagede faldskærmstropperne som vejviser. Blev hårdt såret under træfningen og døde på sygehuset i Hamar senere den 10. april.

Han blev under og efter besættelsen hovedperson i en myte, udbredt første gang af den tyske gesandt under forhandlingerne med kongen og udenrigsministeren, hvor han kraftigt blev bebrejdet faldskærmsjægerens jagt på kongen og regeringen. For at nedtone dette hævdede gesandten, at det havde været den afdøde attachés eget initiativ at iværksætte denne jagt.

I flere kilder angives Spiller fejlagtigt som fører for den tyske styrke.

Den tyske chef for Faldskærmsenheden: Major Erich Walther, overbevist nazist siden 30'erne.

Ankom forsinket til Norge, men genfandt sin enhed og tog kommandoen videre mod Hamar. Senere generalmajor. Død i sovjetisk fangenskab 1948.

Udenrigsministeren: Professor Halvdan Koth 1873-1965. Historiker og fredspolitiker før, under og efter 1. verdenskrig. Udenrigsminister for arbejderpartiet 1935 – 41, hvor han gik af fra exilregeringen i London. Bebrejdet de manglende forsvarsforberedelser og den fejlslagne neutralitetspolitik, men viste vilje til kamp efter 9. april, hvor han afviste de tyske krav og var hovedforfatter på kongens tale til folket.

Arne H. Hansen

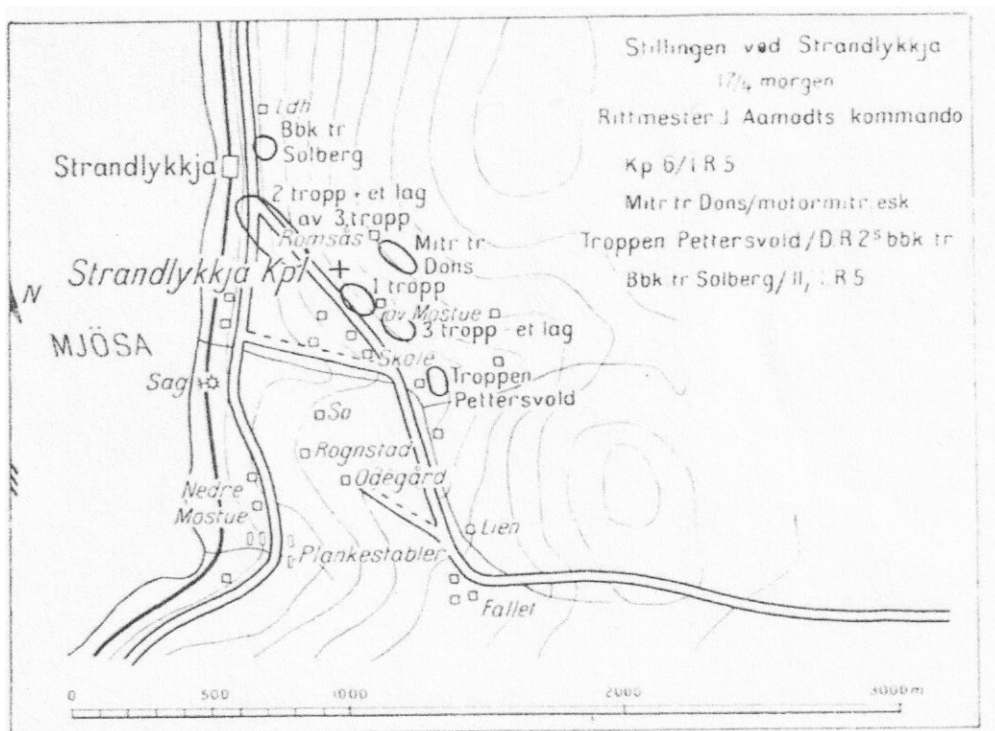
Hovedkilde:

Alf R. Jacobsen: Kongens nei 10. april 1940, Vega Forlag, Oslo 2011 og opdateret 2016. Filmen af samme navn (på dansk: Kongens svar) fra 2016 bygger på 2011-udgaven og skildrer i en central scene træfningen ved Midtskogen på loyal og realistisk vis, delvis optaget på stedet.

Kampen ved Strandlykkja.

Efter det vellykkede norske baghold i Midtskogen natten til den 10. april, var tyskerne i Oslo for første gang stødt på alvorlig modstand til lands, og den norske 2. division var i fuld mobilisering i området nord og vest for Oslo. Efter de tyske tab ved Oscarsborg og Fornebu, rådede den tyske chef for 163. division, General Erwin Engelbrecht, kun over tre bataljoner i Oslo, men den 12. april ankom resten af divisionen (4 bataljoner + artilleriregimentet). Han detacherede nu to bataljoner mod 1. division i Østfold og en bataljon mod 3. division i Sørlandet, og iværksatte samtidig med fire bataljoner støttet af artilleri, fremrykningen mod nord fra Oslo.

Fra Midtskogen og Elverum nåede den 10. april en lille deling garnisonstropper (20 mand), under kaptajn Sigvardt Pran, landevejen langs østsiden af Mjøsa, hvor de sattes i stilling ved Mostue, for at blokere kystvejen mod nord. Selve vejen spærredes med hindringer. Længere tilbage stødte sognevejen fra vest til kystvejen.

Den 11. april ankom 25 kadetter, under løjtnant Sven Holmsen, til området, efter at have sprængt jernbanetunnellen ved Bøn.

Den 13. april ankom så en deling dragoner af Dragonregiment 2 inklusive en 81mm mortersektion, under ritmester Johan Aamodt, der overtog kommandoen. Kadetterne blev sendt nordpå, medens Holmsen selv forblev som fører for styrken ved Mostue. Her kunne nu begge sider af kystvejen besættes, forskudt til gensidig støtte.

Allerede den 14. april kl. 18 viste en større tysk styrke sig på kystvejen mod syd, og gik uden videre til angreb på stillingen ved Mostue, men måtte kl. 21 trække sig tilbage for kraftig gevær-, rekylgevær- og morterild fra stillingen. Mørket var faldet på, og tyskerne kendte ikke terrænet.

Den 15. april ankom endelig et fuldt udrustet kompagni (4 delinger) af Infanteriregiment 5, inklusive et tungt maskingevær og endnu en 81mm mortersektion. Ritmesteren omrokerede nu stillingen fuldstændig. Han satte to delinger og det tunge maskingevær i stilling i fjeldterrænet øst for kystvejen, hvorfra de både kunne beherske sognevejen og kystvejen. Mortersektionen blev anbragt ved stationen, hvorfra den kunne støtte alle stillingerne og dække spærringerne ved Mostue. To delinger blev sat i stilling om vej-T til sikring af kystvejen og mortersektionen her. Endelig blev den udsatte styrke ved Mostue trukket tilbage. Dragondelingen og dens mortersektion indtog så en fremskudt stilling på højderne ved Pettersvold. Også denne mortersektion kunne dække hindringerne på kystvejen. Garnisonsdelingen sikrede ind mod skoven. Det var nu en ganske stærk stilling, der kun kunne omgås gennem det meget kuperede og tætte skovterræn øst for Strandlykkja.

Vi skal huske, at Norge er et land med nåletræer, hvorfor skudfelterne ikke er væsentligt forskellige sommer og vinter.

Samme dag kl. 12 satte tyskerne et angreb ind ad to akser. Dels frem ad kystvejen, dels en omgående bevægelse gennem skoven mod øst. Angrebet langs kystvejen havnede i den ildzone, som nu udgjordes af stillingen ved Vej-T'et og stillingerne i fjeldterrænet øst herfor. Den omgående bevægelse kom slet ikke frem i det kuperede og snevåde skovterræn. Det hjalp ikke, at tyskerne så prøvede med et natangreb kl. 01.00.

Resten af den 16. april gik med skydefægtning, patruljevirkksomhed, morterduel og formentlig en forstærkning til tyskerne.

Nu måtte der en helt anden tilgang til. Den 17. april blev en tysk styrke sendt frem langs vestsiden af Mjösa og angreb over isen direkte mod Strandlykkja Station samtidig med, at et nyt angreb gik frem langs kystvejen. Det var et særdeles voveligt foretagende. Ville isen holde, og kunne de norske morterer skyde den i stykker?

Isen holdt og mortergranaterne kunne ikke skyde den i stykker. Der var nu kun et at gøre for ritmester Aamodt: At trække hele sin styrke ud mod nord, inden den blev afskåret – og det lykkedes. Kaptajn Pran dækkede tilbagegangen med en mindre styrke og holdt ud til omkring kl. 17, før også han og hans styrke forlod området. For denne indsats dekoreredes han i 1949 med Krigskorset med sværd. I alt 5 norske og 17 tyske soldater var faldet under kampene.

Jan Kaare Christensen

Oberst Birger Kristian Eriksen.

Birger Eriksen blev født 1875 i Lofoten. Efter faderens død i 1886 studerede han fra 12-års alderen i Kristiania, blev student i 1893 og udnævnt fra Officersskolen i 1896, hvor han også var på kursus ved Teknisk Højskole i Berlin. Han besøgte årligt moderen i Lofoten til hendes død i 1936. Tjeneste først i infanteriet, på Den militære Højskole og fra 1899 i den nyoprettede tjenestegren Kystartilleriet, der skulle blive hans liv. Kaptajn 1901, gift 1903, major 1915, oberstløjtnant 1918 og oberst 1931. Herunder tjeneste ved fæstningerne i Tønsberg, Agdenes fæstningsområde ved Trondheim samt Bergen inden stillingen på Oscarsborg.

Som fæstningskommandant og chef for den reducerede besætning den 9. - 10. april ledede han natten igennem med stor dygtighed forberedelserne og ilden mod den indtrængende, mørklagte eskadre, der førte til krydseren Blüchers forlis efter adskillige træffere fra fortet, det hemmeligholdte torpedobatteri og mindre forter på fastlandet. Han koncentrerede sig herefter dagen igennem om at få mandskabet i dækning under det efterfølgende tyske bombardement fra luften og fra de resterende tyske krydsere Lützow og Emden.

Den stående instruks for Søforsvarets skibe og for kystforterne var egentlig, at der skulle indhentes tilladelse fra Den kommanderende Admiral inden skydning mod formodet fjendtlige skibe. Det var dog ikke muligt i situationen

Oberst Eriksens markante indsats var således selve beslutningen om ildåbning. Der var ikke fra starten entydige tegn på, at der var tale om tyske skibe, og det var (naturligvis) ikke kendt på Oscarsborg, at den tyske eskadre havde ordre til ikke at skyde først under indsejlingen ad Oslofjorden. Uden Eriksens beslutning havde den tyske flådestyrke således efter planen lagt uhindret til kaj i Oslo, udskibet det medbragte infanteri og efter alt at dømme besat byen og sikret sig regeringen og kongefamilien.

Efter krigen blev oberst Eriksen behørigt fejret som en helt, men undgik ikke en generel og senere en militær undersøgelseskommission, hvor han blev bebrejdet, *ikke* at han havde ignoreret instruks om at indhente tilladelse, men at han efter bombardementerne havde overgivet fæstningen før det var strengt nødvendigt. Kommissionerne fandt dog, at han under hele forløbet havde udført sine pligter fuldt ud.

Senere har man i bagklogskabens lys fremført, at fortet under pauser i luftangrebene havde haft mulighed for med hovedbatteriet også at beskyde de øvrige større skibe, der dog på dette tidspunkt selv skød mod fæstningen, og fra væsentlig større afstand, end Blücher havde været under den indledede, afgørende ildåbning.

Oberst Eriksen blev planmæssigt pensioneret som 65-årig i 1940, men var hovedtaler ved Oscarsborgs tilbagelevering fra tyskerne til nordmændene den 12. maj 1945, hvor det oprindelige flag atter blev hejst. Fra 1948-52 aktiv i bystyret i Drøbak.

Han havde i tjenesten været kendt som en eftertænksom mand af få velvalgte ord, fagligt dygtig som artillerist og chef, og tillige kontant og konsekvent i sine ordrer og holdninger.

Til langt op i 1950-erne interesserede han sig fortsat levende for kystartilleriets forhold, især skydemetoder og hjælpemidler, som han på hobbyplan udtænkte og konstruerede.

Han døde 1958 i Drøbak og blev i første omgang bisat på den lokale kirkegård, hvorfra urnen efter lokalt initiativ i 1977 blev optaget og flyttet til den mere prominente og ærefulde placering i Æreslunden i Vor frelsers Gravlund i Oslo.

En bronzestatue i helfigur blev 6. maj 1975 afsløret af Kong Håkon V i den centrale gård i selve fæstningen. Herfra blev den senere flyttet til en placering udenfor for at prioritere fæstningens civile koncert- og andre aktiviteter efter nedlæggelsen som fort og åbningen for offentligheden efter 2002 og fredningen som nationalt klenodie i 2014.

Citater af oberst Eriksen:

Som svar på forsigtig forespørgsel under klargøring af hovedbatteriet:

Vist Fanden skal der skytes med skarpt!

Som opsummering af dilemmaet umiddelbart før ildåbning:

Det bliver krigskorset eller krigsretten ... Ild.

Reflekterende efter krigen:

Det er ikke rigtigt svært at skyde, men det er uhyre vanskeligt at tage beslutningen om at skyde.

Arne H. Hansen

Generalmajor Jacob Hvinden Haug.

Født 4. januar 1880, død 2. juni 1961
og 2. divisions kamp i Gudbrands- og Østerdalen

Jacob Hvinden Haug havde som oberst været chef for et infanteriregiment, og var i 1940 chef for 2. division.

Ved det tyske angreb den 9. april befalede forsvarsministeren en partiel mobilisering (sic). Ved det tyske angreb stod 2. division i en presset situation. Tyske styrker bredte sig hurtigt over hele Oslo, hvorved regimentet her kun kunne mobilisere en af sine to feltbataljoner, lige som en af divisionens to artilleriafdelinger ikke kunne mobilisere. Til gengæld var neutralitetsvagten i 2. divisions område forholdsvis stærk, bestående af to små bataljoner: Kongens Garde, II/IR 5 samt luftværnsenheder.

Nu tog general Haug sine egne beslutninger. Han beordrede en så fuldstændig mobilisering af sin division som muligt, og det lykkedes ham at samle yderligere fem feltbataljoner, fire lokalforsvarsbataljoner, tre opklaringseskadroner, den anden artilleriafdeling og en ingeniørbataljon.

Ingen af enhederne var på fuld styrke, men de blev suppleret med skoleenheder, personel fra de enheder, hvis depoter var gået tabt, lavt prioriterede bevogtningsenheder og sågar garnisonstropper: Alt hvad der kunne krybe og gå og alle de depoter, som divisionen kunne lægge sin hånd på.

Den initiale tyske styrke i Oslo var decimeret. Dels var Fornebu Lufthavn blevet taget med forsinkelse, dels var en tysk bataljon gået tabt ved Oscarsborgs sækning af krydseren Blücher.

Grundet den energiske norske mobilisering nord og vest for Oslo, turde den tyske divisionschef derfor ikke iværksætte den planlagte fremrykning mod nord med det samme, men valgte i stedet at gå imod 1. divisions meget svage styrke i Østfold. I stedet for straks at søge øst om Oslo, forholdt 1.

division sig defensivt i sit område. Alligevel lykkedes det for Hvinden Haug at bringe 2. division op på 12.000 mand. Hvor der er en vilje, er der en vej!

Den vilje viste general Haug i kampene hele vejen op gennem Gudbrandsdalen og Østerdalen, under konstante tyske luftangreb. Divisionen var den eneste, der gjorde god brug af sin tilbageværende artilleriafdeling.

Ved Lillehammer forenede 2. division sig med den britiske 148. brigade, og kæmpede sammen med denne hele vejen tilbage til Andalsnæs.

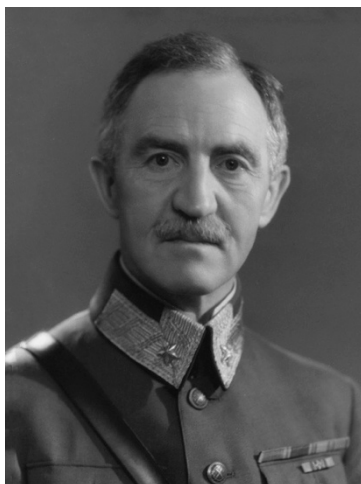
Da kampen om Lillehammer begyndte, lod generalen endog sin styrke i Østerdalen foretage et aflastende modangreb!

Efter krigen blev generalen hædret med St. Olavsordenen, og han blev Den Norske Frimurerordens Stormester.

Jan Kaare Christensen

Generalmajor Carl Gustav Fleischer.

Født 28. december 1883, død 19. december 1942
og 6. divisions kamp om Narvik

Carl Gustav Fleischer var i 1940 vel bekendt med forholdene ved 6. division, hvis ansvarsområde var hele Nordnorge, fra Mo til den russiske grænse på Nordkalotten. Han havde været chef for divisionens sydligste regiment, Infanteriregiment 14, og nu var han chef for divisionen.

Dermed kommanderede han Norges største division, ikke blot i kommandoområde, men også i tropper. Divisionens krigsorganisation bestod af to feltbrigader, med i alt 9 feltbataljoner, tre lokalforsvarsbataljoner, en bjergartilleriafdeling, et luftværnsdetachement og en pionerbataljon. Så mange værnepligtige fandtes ikke inden for divisionsområdet, hvorfor en del af personellet måtte hentes fra det sydligere Norge.

Men divisionens feltbrigader m.m. havde været genindkaldt under den finske vinterkrig, hvorved divisionen var blevet langt bedre uddannet og mange materielmangler udbedret.

Med afslutningen af vinterkrigen i Finland blev en del af divisionens enheder hjemsendt, men beholdt dog en betydelig neutralitetsvagt: 6. feltbrigade med to krigsstærke bataljoner og et bjergkanonbatteri. 7. feltbrigade, den såkaldte Finmarksbrigade, med tre krigsstærke bataljoner og et let kanonbatteri. Divisionens stabskompagni og Luftværnsdetachment Narvik.

Ved det tyske angreb på Narvik den 9. april, iværksatte general Fleischer fuld mobilisering. Resten af feltbataljonerne, to lokalforsvarsbataljoner, hele artilleriafdelingen, pionerbataljonen og divisionens faglige tropper kunne mobiliseres. Lokalforsvarsbataljonen og luftværnsdetachmentet i Narvik kunne dog ikke mobilisere, fordi deres depoter straks blev taget af tyskerne.

Fleischer besluttede straks, at Infanteriregiment 14, med to feltbataljoner og en lokalforsvarsbataljon, skulle forblive i sit sydlige område, og her etablere en blokeringsstilling mod syd. Ligeledes besluttede han, at efterlade en feltbataljon til sikring af den russiske grænse. Med resten af sin styrke gik han til angreb på tyskerne om Narvik.

Under de følgende kampe gik to feltbataljoner tabt. Trods bedre uddannelse lod de sig overrumple ved natlige overfald. Pr. 29. april disponerede generalen da over følgende styrker i Narvik-området: 6. brigade med tre feltbataljoner, et bjergkanonbatteri og pionerbataljon (-). 7. brigade med to feltbataljoner, to kanonbatterier og et pionerkompagni. En lokalforsvarsbataljon og de faglige enheder direkte under divisionen.

Den 15. april landsatte de allierede fire brigader med begrænset luftstøtte fra et lille hangarskib. Men styrken blev landsat i Harstad, langt ude i Ofotfjorden, og skulle nu gennemføre en lang fjeldmarch, for at nå kampområdet om Narvik. Både langs fjordens nord- og sydkyst havde tyskerne besat de norske kystbatterier, hvorfor marchen mod Narvik gik meget langsomt. I al denne tid måtte 6. division kæmpe selvstændigt, uden samvirke med de allierede tropper. Som overalt i Norge optrådte de allierede særdeles forsigtigt med livrem og seler, og dermed i høj grad uden væsentlig virkning.

Først den 13. maj tilførte de allierede yderligere forstærkninger, bestående af et artilleriregiment, to luftværnsbatterier og en betydelig flystyrke fra to yderligere tilførte hangarskibe. Divisionen etablerede derfor en feltflyveplads inde i landet, og sikrede sig dermed betydelig allieret flystøtte.

Som en reaktion herpå, indfløj tyskerne endnu en bjergjægerdivision til Trondheim, men denne division skulle nu også ud på en lang fjeldmarch mod nord, hvorpå også de allierede måtte detachere en betydelig styrke – fire bataljoner – til sikring mod syd. Igen var der ingen koordination mellem de allierede og norske styrker. Infanteriregiment 14 forblev i sin sydlige stilling, medens de allierede styrker oprettede en blokeringsstilling langt nord herfor. Ingen tvivl om, at det norske regiment burde være trukket op til den langt kortere og bedre allierede stilling. General Fleischer kan ikke lastes herfor, fordi han simpelthen ikke blev orienteret om de allierede operationer! Men selvfølgelig blev den nye tyske bjergjægerdivision stærkt forsinket.

Endelig den 28. maj erobrede de allierede Narvik by ved en direkte landsætning i Narvik. Denne højst nødvendige operation blev fremtvunget af den britiske admiral, og imod den britiske generals ønske.

Nu måtte den initiale tyske styrke i Narvik – kun 6.000 mand - trække sig længere og længere mod øst, endelig hårdt presset af nordmændene og de allierede i forening.

Da de allierede i panik evakuerede hele deres styrke den 1-8. juni stod 6. division igen alene. Men nu var den blevet krigsvant, og gennemførte et selvstændigt angreb på den tyske reduit om Bjørnfjell, ved den svenske grænse. Dog uden resultat. Den 9. juni generobrede tyskerne Narvik.

Kongen, regeringen og general Fleischer sejlede, ombord på britiske skibe, til England den 7. juni. Der var betydelig uenighed i regeringen, om generalen overhovedet skulle med. Hans mål var, at opbygge en norsk styrke i Storbritannien, og det lykkedes. I den lange ventetid før de allierede kunne komme tilbage til det europæiske fastland, ønskede Fleischer at benytte den norske styrke i offensive operationer mod tyskerne i Norge. Det ønskede regeringen ikke, og ydermere udstedte den et forbud mod, at den hjemlige modstandsbevægelse gennemførte aktiv sabotage! Regeringen ønskede ikke, at norsk ejendom blev skadet, og den var bange for tyske hævnaktioner. En ordre, som de kommunistiske og borgerlige grupper i Oslo dog ikke efterkom. Desuden var den norske styrke i Storbritannien under britisk kommando, og blev anvendt i aktive aktioner i Norge, f.eks. aktionerne imod tungtvandsfabrikken i Rjukan.

General Fleischer ønskede selvfølgelig at blive frigivet og indtræde som chef for den norske styrke i Storbritannien – det var derfor, han var taget med til England, synes han. Men sådan en ”krigsliderlig” mand, ville regeringen ikke frigive. I sin dybe skuffelse begik generalen da selvmord den 19. september 1942. Det var kronprinsens fortjeneste, at han posthumt blev tildelt Krigskorset.

Den norske regerings animositet fulgte endog Fleischer ind i døden. Da hans urne efter befrielsen blev bisat netop i Harstad, hans forrige divisionshovedkvarter, og da der her blev rejst en buste af ham, glimrede hele regeringen ved sit fravær!

Jan Kaare Christensen

Det selvstændige Norges fødsel.

I 1814 fik Norge egen grundlov og gik fra at være en del af den dansk-norske helstat til en union med Sverige. I den nye union fik Norge status som egen stat, men med fælles konge med Sverige.

Før 1814 havde Norge været knyttet sammen med Danmark siden 1380. Efter enevældens indførelse i 1660 havde i princippet al magt over Danmark-Norge ligget hos den dansk-norske konge i København. Baggrunden for at kongen måtte afstå Norge til Sverige var at Danmark-Norge var på den tabende side i Napoleonskrigene. Afståelsen var en følge af betingelserne i Kieltraktaten, en fredsaftale mellem kongen i København og den svenske kronprins, Karl Johan, undertegnet i januar 1814.

Ingen havde spurgt nordmændene om hvad de ønskede.

Prins Christian Frederik (Christian VIII), 1786 – 1848
Konge af Norge 1814, 17. maj – 14. august
Konge af Danmark 1839-48. *F.C. Grøger* (1813-14)
Frederiksborgmuseet

Karl 14. Johan, 1783 – 1844. Konge af Sverige og Norge fra 1818 – 1844. Hed oprindeligt Jean Baptiste Bernadotte og var fransk feltmarskal under Napoleon. Adopteret og valgt til kronprins i Sverige i 1810 og i Norge i 1814 som arvtager til Karl 13. Grundlagde den nuværende svenske kongeslægt, Huset Bernadotte. *Francois Gérard* (1811). Wikipedia.

Kieltraktaten førte til oprør i Norge. Den dansk-norske konges statholder i Norge, prins Christian Frederik, indkaldte repræsentanter for den norske elite til et møde "Notabelmöte" på Eidsvoll den 16. februar 1814. Her blev man enige om at afvise fredsaftalen og indkalde en grundlovgivende forsamling med bred repræsentation "Riksforsamlingen". Efter tidens målestok blev grundloven

meget demokratisk. Allerede den 17. maj blev den undertegnet og Christian Frederik blev valgt til norsk konge. Grundloven blev dateret og undertegnet af Riksforsamlingens præsident og vicepræsident 17. maj og af de andre repræsentanter dagen efter.

I nogle måneder var Norge en selvstændig stat med egen konge.

Karl Johan havde været optaget af nedkæmpe Napoleon på kontinentet. I sommeren 1814 kom han hjem fra Europa med den svenske hær og 26. juli gik han til angreb på Norge. Krigen blev kortvarig. 14. august blev en ny fredsaftale undertegnet "Mossekonvensjonen", denne gang mellem Karl Johan og det norske Storting.

Med denne aftale blev Norge tvunget ind i en union med Sverige, og kong Christian Frederik abdicerede og måtte forlade landet. Det blev nogle helt andre betingelser end det havde været i den dansk-norske helstat. Norge kunne beholde sin grundlov og forsætte med at udvikle sig som selvstændig stat med egne politiske institutioner.

Derfor fødtes den moderne norske stat 17. maj 1814.

Unionsvilkårene, som var aftalt i Moss og fastlagt i den reviderede grundlov, gav Norge en langt mere selvstændig stilling, end der var tilsigtet i Kielertraktaten. Norge gik formelt (men reelt under tvang) frivilligt ind i en personalunion med Sverige. De to stater havde kun kongemagten og udenrigstjenesten tilfælles. Udenrigstjenesten var direkte styret af kongen gennem det svenske udenrigsdepartement, en ordning som senere skulle blive årsag til øget norsk misfornøjelse og ende med unionsbruddet i 1905. For øvrigt var statsadministrationen og alle statslige institutioner adskilte, også forsvaret og finansvæsenet.

NEM

Kielertraktaten/Kielerfreden/Kieleraftalen/Treaty of Kiel.

Fredsaftale indgået i Kiel 14. januar 1814 mellem Danmark, England og Sverige, der afsluttede den danske deltagelse i Napoleonskrigene.

Holsten og Slesvig var på dette tidspunkt besat af allierede tropper, og den danske konge var isoleret politisk og militært. Fredens pris var afståelse af Norge til Sverige mod at få Svensk Pommern, som i 1815 blev mageskiftet til det lille hertugdømme Lauenburg.